

BĀRIŅTIESU IESNIEGTO IKGADA VALSTS STATISTIKAS PĀRSKATU PAR BĀRIŅTIESU DARBU 2013.GADĀ ANALĪZE

Ministru kabineta 2011.gada 4.oktobra noteikumu Nr.763 „Noteikumi par bāriņtiesas ikgadējā pārskata veidlapas paraugu un pārskata iesniegšanas un aizpildīšanas kārtību” 1. un 2.punktā noteikts, ka bāriņtiesa apkopo ikgadējā valsts statistikas pārskata veidlapas paraugā (turpmāk – pārskata veidlapa) norādīto informāciju, pamatojoties uz pārskata gadā izskatītajām lietām un pieņemtajiem lēmumiem, aizpilda attiecīgu veidlapu un līdz kārtējā gada 1.februārim iesniedz to Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā (turpmāk – inspekcija). Ievērojot minēto, inspekcijā 2014.gada februārī ir saņemti 145 Latvijas novadu un republikas pilsētu bāriņtiesu ikgadējie pārskati par darbu 2013.gadā.

Atbilstoši inspekcijas funkcijām un uzdevumiem, kas paredzēti Ministru kabineta 2005.gada 29.novembra noteikumos Nr.898 „Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums”, inspekcija tajā skaitā īsteno bāriņtiesu darba uzraudzību un metodisko palīdzību, kā arī analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā. Inspekcijas kompetence bāriņtiesu uzraudzības (bērna un aizgādībā esošas personas tiesību un interešu aizsardzībā) un metodiskās palīdzības īstenošanā noteikta arī Bāriņtiesu likuma 5.panta pirmajā daļā.

Nodrošinot iepriekš minēto funkciju īstenošanu, inspekcija ir apkopojusi inspekcijā saņemtos pārskatus par bāriņtiesu darbu, tādējādi apzinot būtiskākās ar bērnu un aizgādībā esošu personu tiesību un interešu aizsardzību saistītās tendences un to attīstību tādos bāriņtiesu darbības virzienos kā bērna aprūpe ģimenē, aizgādības tiesību pārtraukšana un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana vecākiem, bērna ārpusģimenes aprūpe, aizgādība, kā arī informācija par bāriņtiesu lēmumu pārsūdzību u.c. Tādējādi tiek apzināta faktiskā situācija bāriņtiesas kompetencē esošajos jautājumos un informācija par faktisko stāvokli bērnu un aizgādībā esošu personu tiesību aizsardzības jomā valstī kopumā.

Bāriņtiesu pārskatu par darbu 2013.gadā statistikas rādītāju analīze tika veikta pārsvarā piecu gadu salīdzinājumā, sākot ar 2009.gadu, kad administratīvi teritoriālās reformas rezultātā inspekcijā apkopoti dati par visu jaunizveidoto bāriņtiesu darbu. Par atsevišķām bāriņtiesā izskatāmajām lietām apkopoti dati, salīdzināta un izvērtēta situācija bāriņtiesu darbības virzienos pēdējo trīs vai divu gadu periodā atkarībā no statistiskās informācijas pieejamības, ņemot vērā, ka 2011.gadā, balsoties uz grozījumiem bāriņtiesu darbību un bērnu tiesību aizsardzību regulējošos normatīvajos aktos, pārskata veidlapā veiktas būtiskas izmaiņas.

SATURA RĀDĪTĀJS

1. PĀRSKATS PAR BĒRNU APRŪPI ĢIMENĒ UN BĒRNU ŠKIRŠANU NO ĢIMENES	3
1.1. Ģimenes, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana.....	3
1.2. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana	4
1.3. Aizgādības tiesību atņemšana un atjaunošana vecākiem ar tiesas spriedumu	10
2. PĀRSKATS PAR BĒRNU ĀRPUSĢIMENES APRŪPI	12
2.1. Ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits	12
2.2. Adoptējamo bērnu skaits, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē	15
2.3. Ārpusģimenes aprūpe pārskata gadā	17
3. PĀRSKATS PAR AIZBILDNĪBAS LIETĀM.....	19
3.1. Aizbildņu kopējais skaits pārskata gada 31. decembrī.....	19
3.2. Aizbildņu un aizbildnībā esošo bērnu skaits pārskata gadā	20
3.3. Aizbildnības izbeigšanās pārskata gadā	21
4. PĀRSKATS PAR AUDŽUĢIMEŅU LIETĀM.....	24
4.1. Audžuģimeņu kopējais skaits.....	24
4.2. Audžuģimeņu skaits pārskata gadā	25
5. PĀRSKATS PAR ADOPCIJAS LIETĀM	28
5.1. Personu skaits, kas pārskata gadā ar bāriņtiesas lēmumu atzītas par adoptētājiem	28
5.2. Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pārskata gadā pieņēmusi lēmumus attiecībā uz adopciju	29
6. PĀRSKATS PAR BĒRNA NODOŠANU CITAS PERSONAS APRŪPĒ LATVIJĀ UN ĀRVALSTĪS.....	32
6.1. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstī pārskata gadā	32
6.2. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā pārskata gadā	33
6.3. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī pārskata gadā	34
7. PĀRSKATS PAR AIZGĀDNĪBAS LIETĀM	35
7.1. Aizgādnībā esošo personu un aizgādņu kopējais skaits	36
7.2. Aizgādnībā esošo personu un aizgādņu skaits pārskata gadā	37
8. PĀRSKATS PAR BĀRIŅTIESAS LĒMUMIEM CITOS JAUTĀJUMOS	39
9. PĀRSKATS PAR BĀRIŅTIESAS LĒMUMU PĀRSŪDZĪBU ADMINISTRATĪVAJĀ RAJONA TIESĀ.....	43

1. PĀRSKATS PAR BĒRNU APRŪPI ĢIMENĒ UN BĒRNU ŠKIRŠANU NO ĢIMENES

1.1. Ģimenes, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana

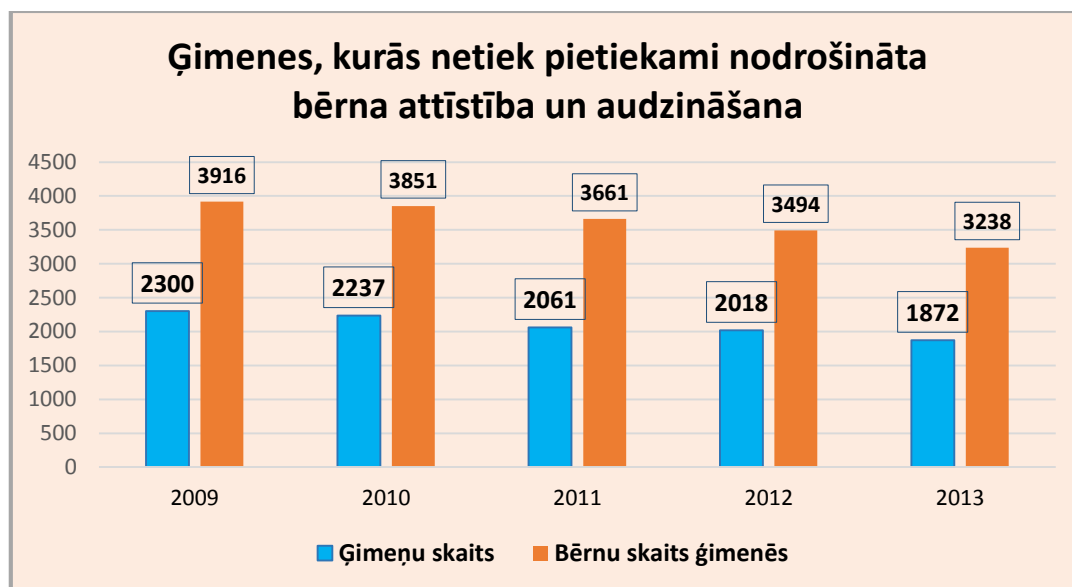
Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta pirmajā daļā noteikts, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni un sniedz tai palīdzību. Bāriņtiesa un sociālais dienests ir pašvaldības izveidotas iestādes, kuru darbība bērnu tiesību aizsardzības jomā galvenokārt vērsta uz to jautājumu risināšanu, kas saistīti ar nepilngadīgo bērnu aprūpes un aizgādības nodrošinājumu ģimenē, kā arī ārpus tās, kā arī pakalpojumu un palīdzības sniegšanu un organizēšanu personām un ģimenēm atbilstoši to vajadzībām.

ANO Ģenerālās asamblejas 1989.gada 20.novembra Konvencijas par bērna tiesībām (turpmāk tekstā – Konvencija par bērna tiesībām) 7.panta 1.punktā noteikts, ka jebkuram bērnam kopš dzimšanas brīža ir tiesības būt savu vecāku aizgādībā. Savukārt Konvencijas par bērna tiesībām 9.pantā ietverts bērnu tiesību princips, ka bērnus nevajadzētu šķirt no vecākiem, ja vien tas nav nepieciešams viņu vislabāko interešu nodrošināšanai. Minētais princips, ka bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītajām pašvaldības institūcijām vispirms nepieciešams rast iespēju palīdzēt vecākiem un tikai tad, ja situācija ģimenē neuzlabojas, savu pilnvaru ietvaros jāpieņem lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu, attiecas uz visiem gadījumiem, izņemot tos, kad nepieciešama tūlītēja šķiršana no ģimenes, respektīvi, bērna turpmākā atrašanās ģimenē apdraud bērna dzīvību vai veselību.

Bāriņtiesu likuma 17.panta 5.punktā noteikts, ka viens no bāriņtiesas pienākumiem ir informēt pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība. Savukārt Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.panta 2.punktā noteikts, ka pašvaldības sociālā dienesta uzdevums ir sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi. Tādējādi sociālais darbs ar ģimenēm, kuras nonākušas krīzes situācijās un kādu apstākļu dēļ nespēj pilnvērtīgi funkcionēt, tajā skaitā audzināt un aprūpēt bērnu, ir sociālā darbinieka pienākums. Bāriņtiesu praksē tie ir gadījumi, kad bāriņtiesa pēc savas iniciatīvas, kā arī citu personu vai institūciju sniegtās informācijas par ģimeni, izvērtē bērna tiesību nodrošinājumu ģimenē (arī aizbildņa ģimenē un audžuģimenē), konstatē augstus riskus, kas liecina par nepietiekamu bērna attīstības un audzināšanas nodrošinājumu, bet nepastāv normatīvajos aktos noteiktie apstākļi, lai pieņemtu lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes. Šādos gadījumos bāriņtiesa informē sociālo dienestu par ģimenēm, kurām nepieciešama palīdzība, un lūdz veikt sociālo darbu ar ģimeni. Gadījumos, kad ģimene neatzīst esošo krīzes situāciju un ģimenē pastāvošās problēmas, kā arī nepiekrīt sadarboties ar lietā iesaistītajām institūcijām

vai, neskatoties uz pašvaldības sniegto atbalstu, situācija ģimenē nav uzlabojusies, bāriņtiesai jāizvērtē bērna turpmākās atrašanās ģimenē atbilstība bērna vislabākajām interesēm.

1.diagramma

Apkopojot bāriņtiesu sniegtos datus par laika periodu no 2009.gada līdz 2013.gadam, noskaidrots, ka katru gadu vienmērīgi samazinās to ģimeņu skaits, kurās konstatēts nepietiekams bērna attīstības un audzināšanas nodrošinājums, un par kurām bāriņtiesas savas kompetences ietvaros sniegušas informāciju pašvaldības sociālajiem dienestiem, lūdzot veikt sociālo darbu ar ģimenēm un sniegt nepieciešamo palīdzību ģimeņu situācijas uzlabošanai. Kā redzams 1.diagrammā, 2013.gadā sociālajiem dienestiem attiecīgā informācija sniegta par 1872 ģimenēm, t.i. par 146 ģimenēm mazāk nekā 2012.gadā. Vērojams arī šādās ģimenēs esošo bērnu skaita samazinājums, piemēram, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2013.gadā informācija sniegta par 256 bērniem mazāk. Iespējams, kopējo rādītāju situāciju tajā skaitā ietekmējis apstāklis, ka kopš 2009.gada palielinājies to gadījumu skaits, kad bāriņtiesa vērtējusi bērna turpmākās atrašanās ģimenē atbilstību bērna interesēm un pieņēmusi atbilstošus lēmumus par bērnu šķiršanu no ģimenes.

1.2.Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana

Konvencijas par bērna tiesībām 18.panta 1.punkts paredz, ka vecāki ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts. Vienlaikus Latvijas Republikas Civillikuma (turpmāk tekstā – Civillikums) 177.pants paredz, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

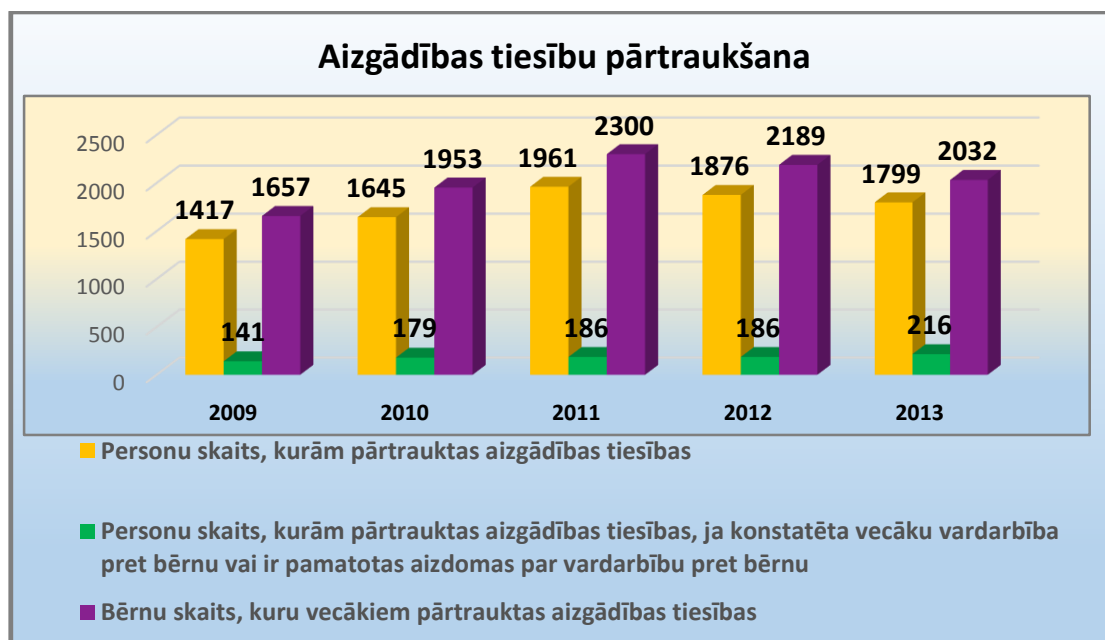
Ikvienam bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība. Tādējādi situācijās, kad tiek konstatēta bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana, vecāku vardarbība pret bērnu vai apdraudējums bērna attīstībai, bērna vislabāko interešu nodrošināšanai ir nepieciešama bērnu šķiršana no bioloģiskās ģimenes. Līdz ar to, pastāvot objektīviem iemesliem, vecākiem pārtraucamas aizgādības tiesības (saskaņā ar 2013.gada 1.janvāra grozījumiem Civillikumā).

Saskaņā ar Civillikuma 203.pantā un Bāriņtiesu likuma 22.pantā paredzēto aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, ja bāriņtiesa atzīst, ka:

- 1) ir faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu;
- 2) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ);
- 3) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;
- 4) vecāks ir devis piekrišanu bērna adoptijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais;
- 5) konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

Tātad, lai pārtrauktu bērna aizgādības tiesības, bāriņtiesai nepieciešams savas kompetences ietvaros konstatēt kādu no minētajos likumos norādītajiem apstākļiem. Pirms attiecīgā lēmuma pieņemšanas bāriņtiesai atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām nepieciešams iegūt vispusīgu informāciju, lai pilnvērtīgi izvērtētu vecāka spējas veikt bērnu aprūpi, audzināšanu un uzraudzību, kā arī pieņemtu bērnu interesēm atbilstošāko lēmumu.

2.diagramma

Analizējot 5 gadu intervālā bāriņtiesu iesniegtos datus par vecāku, kuriem pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības, skaitu, kopš 2009.-2011.gadam konstatēts minēto personu skaita ievērojams palielinājums, 2011.gadā sasniedzot

visaugstākos rādītājus, respektīvi, bāriņtiesas 2011.gadā pieņēmušas attiecīgu lēmumu par 1961 personu. Savukārt, kā redzams 2.diagrammā 5.lpp., sākot ar 2012.gadu vērojams pakāpenisks personu, kurām pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības, skaita samazinājums. 2013.gadā aizgādības tiesības pārtrauktas par 77 personām mazāk kā 2012.gadā.

Salīdzinot ilgtermiņā bāriņtiesu sniegtos datus attiecībā uz bērnu skaitu, kuru vecākiem pārtrauktas aizgādības tiesības, vērojamas līdzīgas tendences iepriekš minētajam, proti, līdz 2011.gadam pieaudzis bērnu, kuri šķirti no ģimenes, skaits. Savukārt sākot ar 2012.gadu, konstatēts neliels šādu bērnu skaita samazinājums. 2.diagrammā apkopotie dati norāda, ka 2013.gadā no ģimenes šķirti 2032 bērni, kuru vecākiem pārtrauktas aizgādības tiesības, kas ir par 157 bērniem mazāk nekā 2012.gadā.

No 1.tabulā apkopotajiem datiem redzams, ka 2013.gadā, tāpat kā 2012.gadā, bērnu aizgādības tiesības vecākiem visvairāk tika pārtrauktas par bērniem vecuma grupā no 4 līdz 12 gadiem, ieskaitot.

1.tabula

Bērnu skaits, kuru vecākiem pārtrauktas un atjaunotas aizgādības tiesības				
	Pārtrauktas		Atjaunotas	
	2012.gads	2013.gads	2012.gads	2013.gads
Bērni vecumā:				
līdz 3 gadiem	658	603	192	203
no 4 līdz 12 gadiem	1106	1004	504	495
no 13 līdz 17 gadiem	425	425	153	174

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma normām bērnam ir tiesības būt pasargātam no cietsirdīgas izturēšanās, fiziskas sodīšanas, cieņas un goda aizskaršanas. Saskaņā ar minētā likuma 1.panta 9.¹ punktā paredzēto skaidrojumu, ar jēdzienu “vardarbība” saprotama visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu.

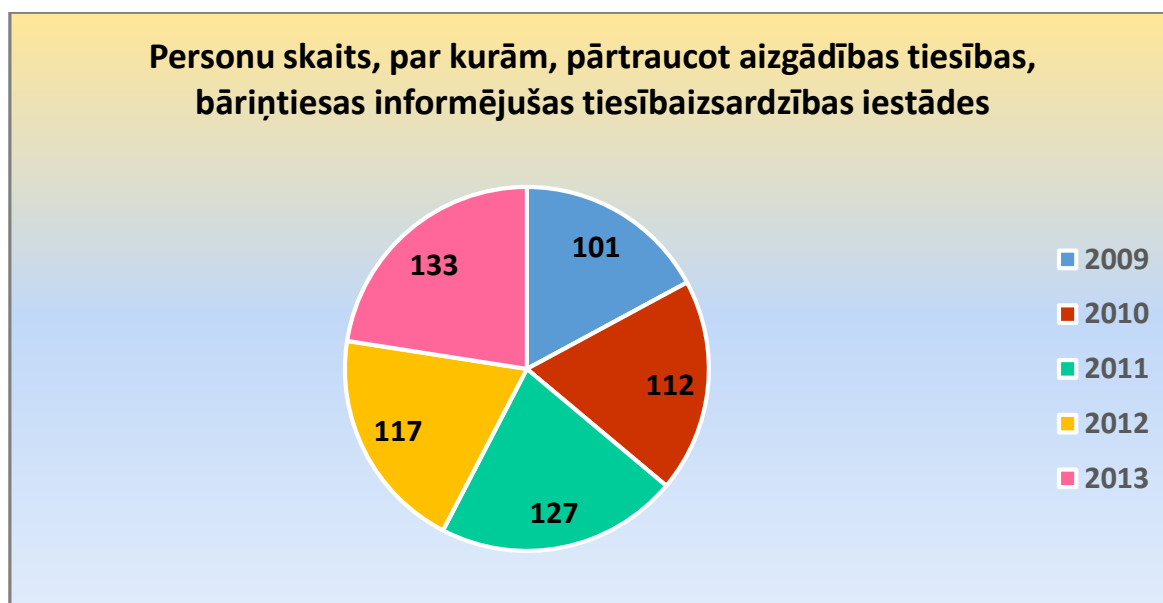
Bāriņtiesu darbību regulējošie normatīvie akti paredz bāriņtiesas pienākumu reaģēt visos gadījumos, kad bāriņtiesas rīcībā ir informācija par iespējamu vardarbību ģimenē, kas vērsta pret bērnu. Saņemot šāda satura informāciju, bāriņtiesai ikvienā ģimenes gadījumā jāizvērtē, vai nepieciešama tūlītēja bērna šķiršana no ģimenes. Konstatējot, ka nepilngadīgs bērns atrodas dzīvībai vai veselībai bīstamos apstākļos ģimenē, bāriņtiesa, pieņemot vienpersonisku lēmumu un nogādājot bērnu drošā vidē, pasargā bērnu no vecāku nevērīgas izturēšanās un turpmākās vardarbīgas vecāka izturēšanās, līdz vecāks novērsīs apstākļus, kas bija par pamatu šāda lēmuma pieņemšanai.

Kā redzams no 2.diagrammā 5.lpp. atspoguļotajiem datiem par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, apkopojot statistisko informāciju par vardarbības gadījumiem, konstatēts, ka laika posmā no 2009.gada līdz 2013.gadam, ieskaitot, ik gadu pieaug to personu skaits, kurām pārtrauktas aizgādības tiesības, ja

konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu. Ja salīdzinoši 2012.gadā aizgādības tiesības pārtrauktas 186 vecākiem, jo viņi izturējušies vardarbīgi pret bērnu (vai pastāvēja aizdomas), tad 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas lēmumus jau attiecībā uz 216 personām, tātad kopumā par 30 personām vairāk. Ievērojot minēto, aizvien aktuāla ir vardarbības problemātika, tajā skaitā būtiska noteiktu pasākumu veikšana valstiskā līmenī ar mērķi novērst jebkuru pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē un ārpus tās. Vardarbības aktualitāte izkristalizējusies vairākos politikas plānošanas dokumentos, tajā skaitā Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011.-2017.gadam.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.pantā noteikts, ka par vardarbību pret bērnu, par bērna pamudināšanu vai piespiešanu piedalīties seksuālās darbībās, par bērna izmantošanu vai iesaistīšanu prostitūcijā vainīgās personas saucas pie likumā noteiktās atbildības. Katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Par neziņošanu vainīgās personas saucas pie likumā noteiktās atbildības.

3.diagramma

Bāriņtiesu ikgada pārskatos par darbu apkopotā statistiskā informācija norāda uz to, ka 2013.gadā bāriņtiesa informējusi tiesībsargājošās institūcijas par 133 personām, kurām pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības, ja konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, t.i. par 16 personām vairāk kā 2012.gadā. (Skat.3.diagrammu). Kā jau minēts Pārskatu par bāriņtiesu darbu 2012.gada analizē, informāciju tiesībsargājošajām iestādēm par vardarbību pret bērnu jau var būt snieguši bērna radnieki, izglītības iestādes, ārstniecības iestādes u.tml., līdz ar to rādītāji par vecākiem, kuriem pārtrauktas aizgādības tiesības dēļ vardarbības var atšķirties no rādītājiem par gadījumu skaitu, kuros par bērnu tiesību pārkāpumiem informētas tiesībsargājošās institūcijas.

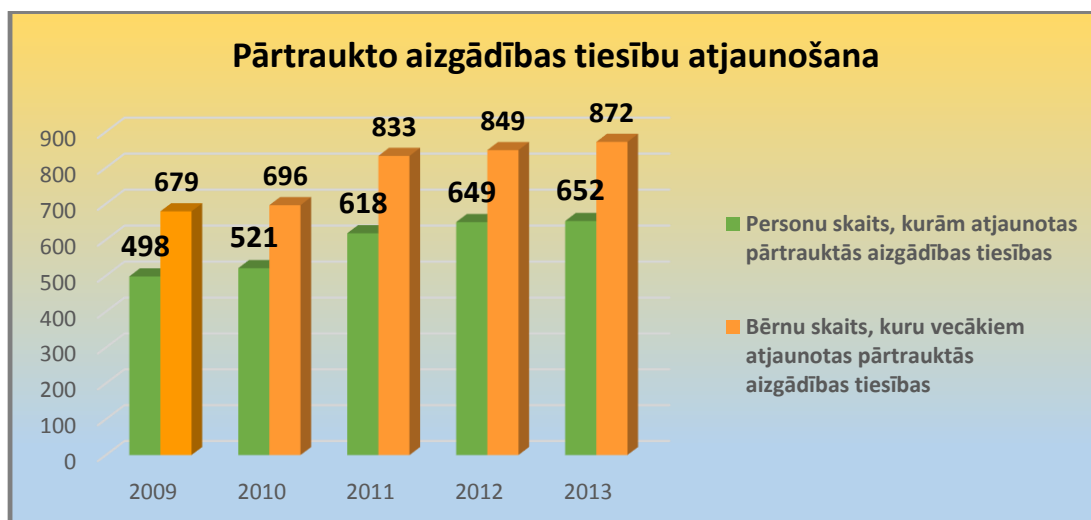
Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta otrajā daļā noteikto, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, var atteikties paziņot bērna (kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē, vai ievietots bērna aprūpes iestādē) vecākiem, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā bērna atrašanās vietu vai pieņemt lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu.

Apkopojot bāriņtiesu rīcībā esošos statistikas datus, konstatēts, ka minētā satura lēmums 2013.gadā pieņemts pārsvarā attiecībā uz vecākiem, respektīvi, 47 gadījumos, 2 gadījumos bāriņtiesa ierobežojusi citu tuvu radnieku tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu.

Pēc lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no ģimenes bāriņtiesas pilnvaru ietvaros ir nekavējoties par pieņemto lēmumu informēt bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūgt sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem, kā to nosaka Bāriņtiesu likuma 39.panta pirmā daļa un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta piektā daļa. Normatīvie akti paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta piektajā daļā noteiktajam pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu ar nolūku panākt bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanu, īstenojot konkrētus pasākumus, lai bērni varētu atgriezties vecāku aprūpē un turpmāk ģimenē tiktu nodrošināta bērna attīstībai un augšanai labvēlīga vide.

Atbilstoši Bāriņtiesu likumā un Civillikumā noteiktajam, pārtrauktās aizgādības tiesības vecākam atjauno, kad zuduši iemesli, kuru dēļ vecākam tika pārtrauktas bērna aizgādības tiesības. Tādējādi, sagatavojot lietu par iespējamu bērna pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam, bāriņtiesa primāri pārliecinās, vai nepastāv vairs apstākļi, kas pastāvēja laikā, kad vecākam tika pārtrauktas aizgādības tiesības, kā arī noskaidro, vai nepastāv citi pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas riski, proti, bāriņtiesa vērtē gan iespējamo risku bērna drošībai, attīstībai un veselībai, kā arī apstākļi, vai bērnam, atgriežoties ģimenē, tiks nodrošināta pilnvērtīga aprūpe, atbilstoša audzināšana un labvēlīga vide. Turklāt bāriņtiesai jāgūst pārliecība par to, vai vecāks ilgtermiņā spēs pilnvērtīgi pildīt pienākumus attiecībā uz bērna aprūpi un audzināšanu un nepastāv risks atkārtotai bērna šķiršanai no ģimenes. Izvērtējot lietas būtiskos faktiskos apstākļus, bāriņtiesa noskaidro informāciju par bērna un vecāka saskarsmi, vecāka izpratni par bērna vajadzībām, spējas pielietot adekvātas audzināšanas metodes un nodrošināt bērnam atbilstoši aprūpi. Tāpat bāriņtiesa pieprasa vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu par iespējam bērnam atgriezties vecāka aprūpē, kā arī noskaidro citus apstākļus, pieprasot vajadzīgo informāciju, kas nepieciešama, lai pieņemtu pamatotu, bērna interesēm atbilstošu lēmumu.

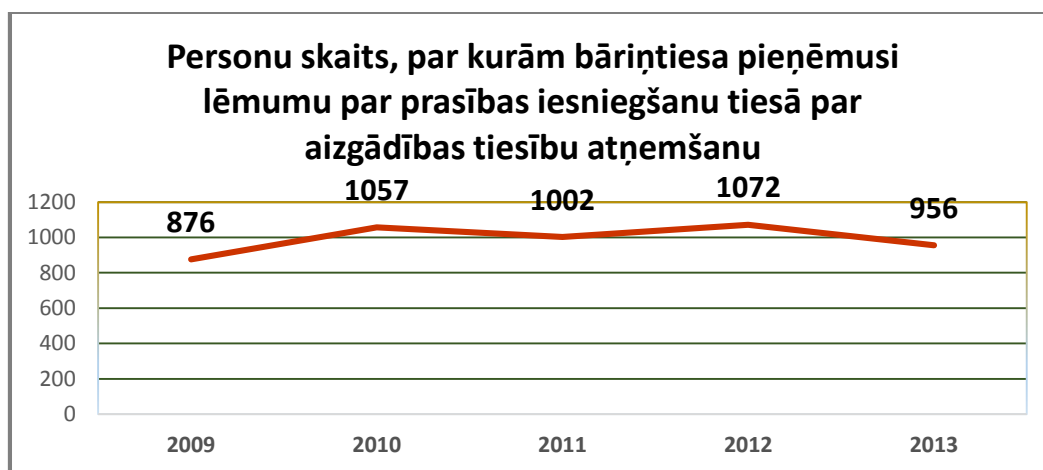
Izvērtējot statistisko informāciju, 5 gadu intervālā par bērnu skaitu un vecāku skaitu, kuriem atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības, secināms, ka ik gadu pieaug to vecāku skaits, kuriem bāriņtiesa savu pilnvaru ietvaros atjaunojusi pārtrauktās aizgādības tiesības. Proporcioniāli vecāku skaita pieaugumam vērojami skaitliski analogi rādītāji attiecībā uz bērnu, kuru vecākiem atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības, skaita pieaugumu. Ievērojot minēto, pēdējos gados konstatējamas pozitīvas tendences attiecībā uz bērnu atgriešanos vecāku aprūpē, respektīvi, ja 2009.gadā bāriņtiesas kopumā sniedza datus par 679 bērniem un 498 personām, kurām atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības, tad 2013.gadā minētā satura informācija sniegta jau par 872 bērniem, kuri atgriezušies vecāku aprūpē un 652 vecākiem, kuri atguvuši savas tiesības īstenot bērnu aizgādību. Salīdzinoši 2012.gadā bāriņtiesas datus sniegušas par 849 bērniem un 649 personām, kurām atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības, tātad skaitliski par 23 bērniem vairāk 2013.gadā atgriezušies vecāku aprūpē. (Skat.4.diagrammu). No 1.tabulā (6.lpp.) apkopotajiem datiem redzams, ka 2013.gadā, līdzīgi kā 2012.gadā, vairāk pārtrauktās bērnu aizgādības tiesības tika atjaunotas par bērniem vecumā no 4 līdz 12 gadiem, ieskaitot.

Minētie statistiskie rādītāji var liecināt tajā skaitā par to, ka vecāki laikā pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas ir atzinuši pastāvošās problēmas ģimenē, apzinājušies iemeslus, kuru dēļ bērniem netiek nodrošināta atbilstoša aprūpe un labvēlīga sociālā vide un labprāt piekrituši sadarboties ar sociālo dienestu un piesaistītajiem speciālistiem, lai uzlabotu situāciju ģimenē, sekmētu bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas iemeslu novēršanu un radītu labvēlīgus apstākļus tam, ka bērns var atgriezties vecāka aprūpē.

1.3. Aizgādības tiesību atņemšana un atjaunošana vecākiem ar tiesas spriedumu

Civillikuma 203.pantā noteikts, ja gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, izņemot gadījumu, kad aizgādības tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ. Bāriņtiesai ir tiesības lemt par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms minētā termiņa iestāšanās, ja tas ir bērna interesēs.

5.diagramma

Kopumā dati par personām, par kurām bāriņtiesas pieņēmušas lēmumu par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pēdējo piecu gadu laikā ir mainīgi. 2009.gadā bāriņtiesas minētā satura lēmumu pieņēmušas par 876 vecākiem, 2010.gadā attiecīgs lēmums pieņemts par 1057 vecākiem, 2011.gadā- par 1002, 2012.gadā- par 1072, savukārt 2013.gadā- par 956 vecākiem. Līdz ar to salīdzinoši 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas minēto lēmumu par 116 personām mazāk nekā 2012.gadā. (Skat.5.diagrammu).

Civillikuma normas paredz, ka vecākam aizgādības tiesības ar tiesas spriedumu var atņemt divos gadījumos:

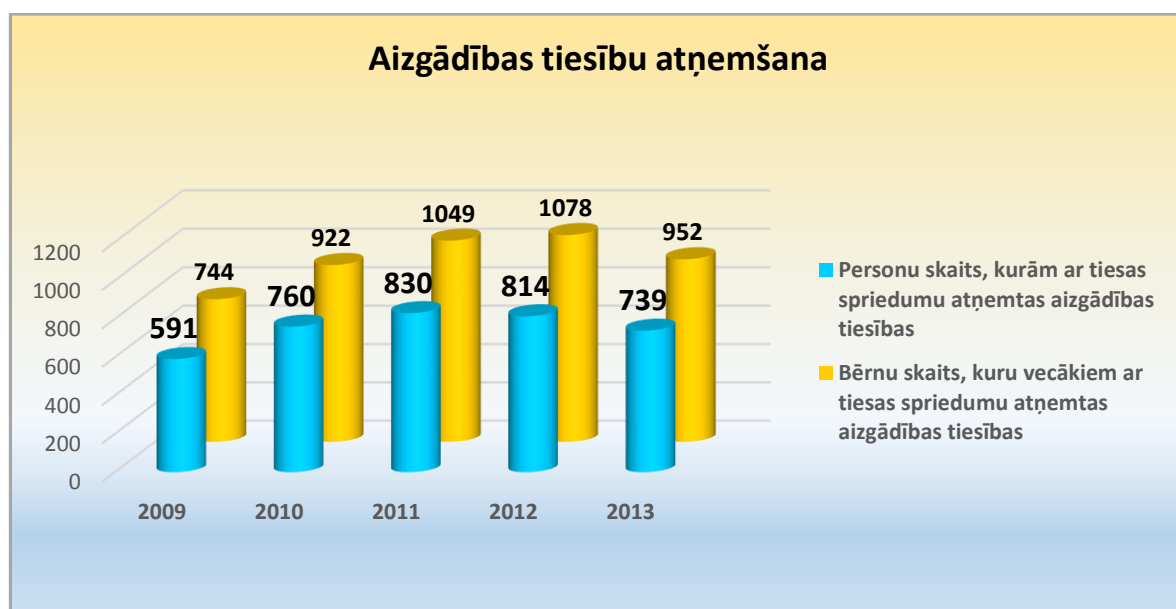
- 1) viņa vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ) ir apdraudēta veselība vai dzīvība;
- 2) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību, un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību.

Apkopojot bāriņtiesu iesniegto informāciju par personām, kurām ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības, noskaidrots, ka kopš 2009.gada līdz 2011.gadam pakāpeniski palielinājies gadījumu skaits, kad izvērtējot lietas būtiskos apstākļus, civilprocesuālajā kārtībā tiesa nospriedusi atņemt aizgādības tiesības vecākiem. Savukārt pēc 2011.gada pakāpeniski samazinājies personu skaits, kurām ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības. Proti, ja 2012.gadā

tiesa pieņēmusi 814 vecākiem nelabvēlīgu nolēmumu, tad 2013.gadā- 739 vecākiem. 6.diagrammā apkopotie dati par aizgādības tiesību atņemšanu, salīdzinot ar 5.diagrammā atspoguļotajiem datiem par prasības iesniegšanu tiesā, liecina par to, ka bāriņtiesas pieņemto lēmumu skaits par attiecīgas prasības iesniegšanu tiesā lielākoties pārsniedz ar tiesas spriedumu atņemto gadījumu skaitu, kas norāda uz to, ka, neskatoties uz bāriņtiesas pieņemto lēmumu, ne visos gadījumos tiesa kā galīgo līdzekli piemērojusi personai aizgādības tiesību atņemšanu.

Aplūkojot bērnu, kuru vecākiem ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības, skaita izmaiņas pēdējos piecos gados, vislielākais bērnu skaits konstatēts 2012.gadā, proti, 1078 bērni. Līdz ar to tie bērni, kuriem ir tikai viens vecāks vai abiem vecākiem atņemtas aizgādības tiesības, ieguvuši juridiski brīva bērna statusu, līdz ar to ir adoptējami. Salīdzinoši 2013.gadā sniegtas ziņas par 952 bērniem, kuru vecākiem tiesa atņēmusi aizgādības tiesības, kas ir par 126 bērniem mazāk nekā 2012.gadā.

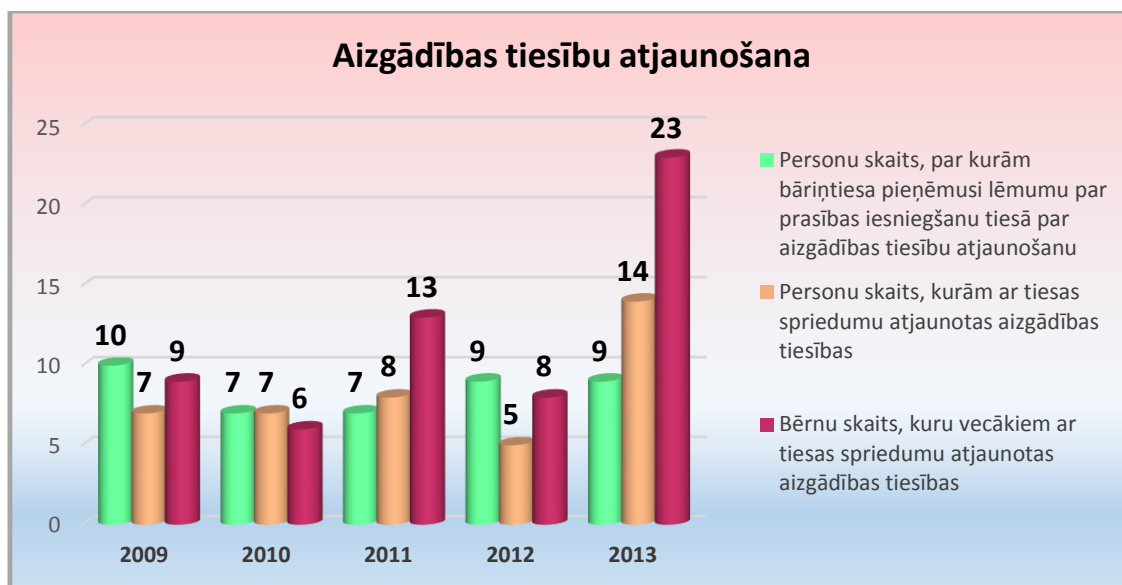
6.diagramma

Atbilstoši Civilprocesa likuma 244.⁷ pantā noteiktajam, ja pēc tam, kad likumīgā spēkā stājies spriedums lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, mainās apstākļi, katra puse ir tiesīga iesniegt jaunu prasību tiesā vispārējā kārtībā. Līdz ar to gadījumā, ja vecāks uzskata, ka ir zuduši iemesli, kuru dēļ viņam tika atņemtas bērna aizgādības tiesības, viņam ir tiesības vērsties tiesā ar attiecīgu prasības pieteikumu aizgādības tiesību atjaunošanai. Minētā likuma 244.² pantā noteikts, ka prasību lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām, var celt bērna vecāki, aizbildņi, bāriņtiesa vai prokurors. Bāriņtiesu likuma 16.pants paredz bāriņtiesas tiesības iesniegt tiesā prasības pieteikumus un pieteikumus bērna interesēs. Vienlaikus Bāriņtiesu likuma 18.panta 6.punktā noteikts, ka bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem, aizbildņiem un citām personām veic citus normatīvajos aktos noteiktos bērna personisko interešu

aizsardzības pasākumus. Ievērojot iepriekš minēto, arī bāriņtiesa atsevišķos gadījumos, ievērojot bērna vislabākās intereses, savu pilnvaru ietvaros var lemt par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atjaunošanai vecākam.

7.diagramma

Izvērtējot bāriņtiesu rīcībā esošo statistisko informāciju, noskaidrots, ka 2012.un 2013.gadā bāriņtiesas 9 gadījumos pieņēmušas bērnu interesēs lēmumu par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atjaunošanai. Savukārt tiesa nospriedusi 2013.gadā atjaunot aizgādības tiesības 14 personām. Minētais, iespējams, norāda uz to, ka 5 personas izmantojušas savas tiesības pēc savas iniciatīvas vērsties tiesā, lai atgūtu tiesības īstenot bērnu aizgādības tiesības, proti, aprūpēt bērnu un pārstāvēt viņa personiskās un mantiskās intereses. 2013.gadā tādējādi 23 bērni atgriezušies sava vecāka (vecāku) aprūpē. Datus par aizgādības tiesību atjaunošanu citu gadu ietvaros skatīt 7.diagrammā.

2.PĀRSKATS PAR BĒRNU ĀRPUSĢIMENES APRŪPI

2.1.Ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits

Konvencijas par bērnu tiesībām 20.panta 1.un 2.punkts nosaka, ka bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi nav savas ģimenes vides vai kuru, lai vislabāk ievērotu viņa paša intereses, nedrīkst atstāt šajā vidē, ir tiesības uz īpašu valsts aizsardzību un palīdzību. Dalībvalstis saskaņā ar saviem nacionālajiem likumiem nodrošina minētajam bērnam citu aprūpi.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta pirmā daļa ietver likumdevēja noteikto gadījumu uzskaitījumu, kad ir iespējama bērna šķiršana no ģimenes, proti, ja: 1) bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai

ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ;

2) bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas;

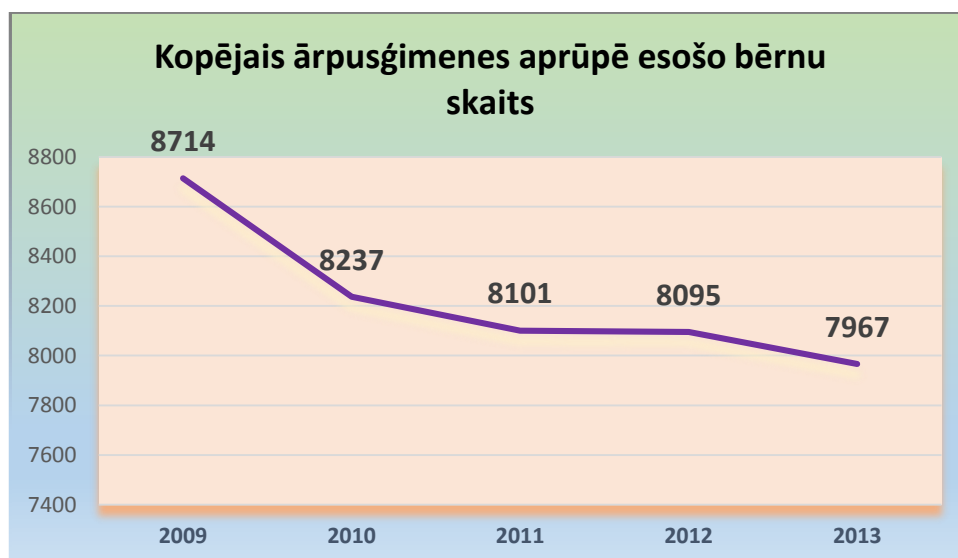
3) bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.

Minētā panta pirmās daļas 1. un 2.punktā paredzētajos gadījumos bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē.

Tādējādi gadījumos, kad ģimenē netiek ievērotas bērna tiesības (bērna atstāšana bez iztikas līdzekļiem, nepietiekama aprūpe, pamatvajadzību nodrošinājums, vardarbība u.c.) bērnu šķiršana no bioloģiskās ģimenes ir nepieciešama bērna vislabāko interešu nodrošināšanai, jo ikvienam bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina viņa pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Turklāt bāriņtiesai ikvienā gadījumā jāriņķojas, prioritāri nodrošinot nepilngadīgu bērnu tiesību un interešu aizsardzību, kā to paredz Bāriņtiesu likuma 4.panta otrā daļa. Ievērojot minēto, bāriņtiesai atbilstoši kompetencei jāveic visus nepieciešamos pasākumus, lai aizsargātu bērnu no vecāka vai jebkuras citas personas, kas rūpējās par bērnu, visa veida fiziskas vai emocionālas vardarbības, ļaunprātībām, gādības, aprūpes un uzraudzības trūkuma, kā arī rupjas izturēšanās.

Ārpusģimenes aprūpes mērķis saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 32.pantā noteikto ir radīt bērnam aizsargātības sajūtu, nodrošināt apstākļus viņa attīstībai un labklājībai. Atbilstoši minētā likuma 6.panta ceturtajā daļā paredzētajam, ārpusģimenes aprūpes laikā tiek veikti nepieciešamie pasākumi bērna un vecāku atkalapvienošanās nodrošināšanai. Savukārt šī likuma 42.pantā pirmajā daļā noteikts, ka ārpusģimenes aprūpi izbeidz, kad bērna vecāku ģimenē tiek nodrošināti labvēlīgi apstākļi bērna attīstībai vai arī viņš ir sasniedzis 18 gadu vecumu.

8.diagramma

Bāriņtiesu sniegtie dati ilgtermiņā ārpusģimenes aprūpes jomā norāda uz kopējo valstī ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita pakāpenisku (kopš 2010.gada) samazinājumu. Ja 2009.gadā no ģimenes šķirti un ārpusģimenes aprūpe nodrošināta 8714 bērniem (augstākais statistiskais rādītājs), tad, kā redzams no 8.diagrammā apkopotās informācijas, 2012.gadā bāriņtiesas savas kompetences ietvaros apzinājušas bērna situāciju un izvēlējušās ārpusģimenes aprūpes veidu 8095 bērniem, savukārt 2013.gadā- 7967 bērniem. Tātad 2013.gadā, salīdzinoši ar iepriekšējo pārskata gadu, kopumā skaitliski par 128 bērniem mazāk atradās ārpusģimenes aprūpē.

Šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa, audžuģimenē vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk tekstā – institūcija). Primāri bērnam tiek nodrošināta iespēja augt pie aizbildņa vai audžuģimenē. Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 35.panta pirmajā daļā noteiktajam bāriņtiesa lemj par bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna ievietošanu [...] institūcijā, ja ārpusģimenes aprūpi bērnam nav iespējams nodrošināt audžuģimenē vai pie aizbildņa. Līdzīgi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta ceturtajā daļā noteikts, ka [...] bērniem nodrošināma aprūpe ģimeniskā vidē – audžuģimenē vai pie aizbildņa, un tikai tad, ja tas nav iespējams, aprūpe tiek nodrošināta [...] institūcijā.

2013.gada 4.jūlijā stājušies grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kas konkretizē, kādos gadījumos pieļaujama bērnu ievietošana institūcijā, proti, minētā likuma 27.pants paredz, ka ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina, ja aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē. Izvēloties ārpusģimenes aprūpes veidu, vērā ņemams arī bērna viedoklis.

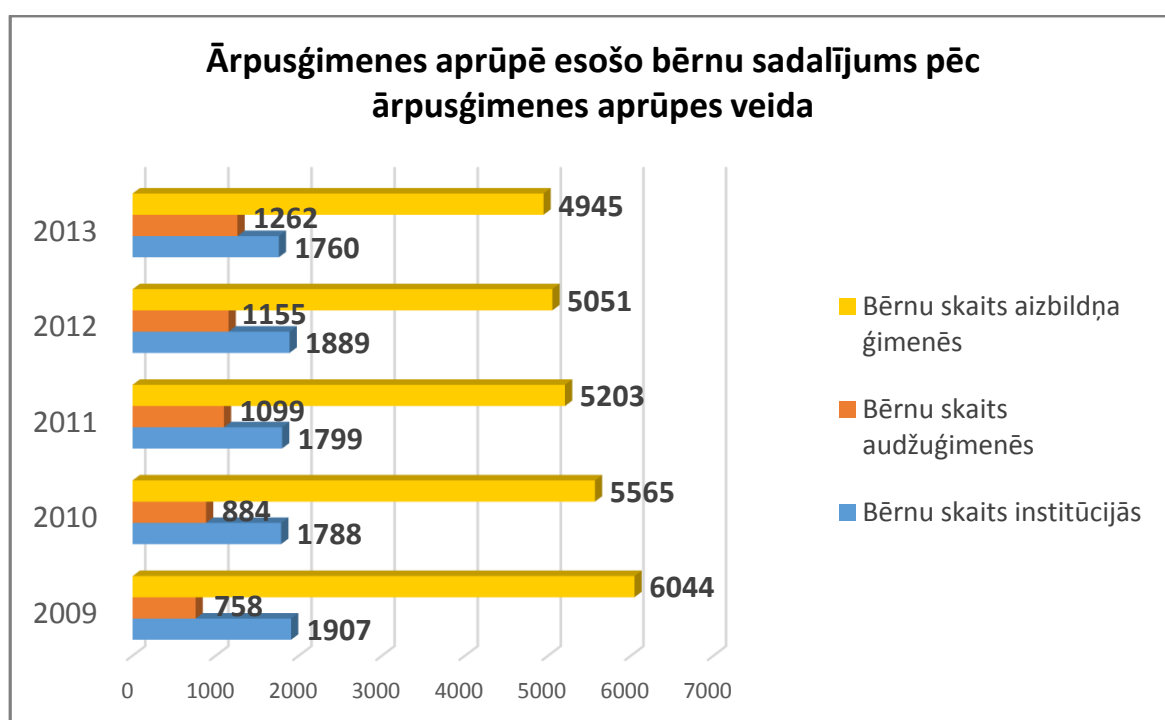
Tādējādi bāriņtiesa savas kompetences ietvaros rūpējas, lai bez vecāku gādības palikušie bērni augtu ģimeniskā vidē – audžuģimenē vai pie aizbildņa. Savukārt aprūpe institūcijā pieļaujama tad, ja tas atbilst konkrētā bērna vislabākajām interesēm un individuālajām vajadzībām. Minēto bāriņtiesas darbību īstenošana nozīmīga tajā skaitā deinstitucionalizācijas aktualitātes ietvaros, kas ir viena no Pamatnostādņu Sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020.gadam būtiskākajiem virzieniem, kas tostarp paredz pasākumu īstenošanu, primāri nodrošinot ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē.

No 9.diagrammā (15.lpp.) redzamā datu apkopojuma par nodrošinājumu pēc ārpusģimenes aprūpes veida, konstatēts, ka jau vairāku gadu garumā izplatītākais ārpusģimenes aprūpes veids ir aizbildnība, kaut arī kopējam bērnu skaitam aizbildņa ģimenēs ir tendence samazināties, proti, ja 2009.gadā 6044 bērni atradās aizbildņa ģimenēs, tad 2012.gadā sniegtas ziņas par 5051 aizbildnībā esošu bērnu, savukārt 2013.gadā sniegtas ziņas par 4945 šādiem bērniem, kas skaitliski

sastāda 62% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita. Tādējādi 2013.gadā par 106 bērniem mazāk atradās aizbildnībā nekā 2012.gadā.

Vienlaikus konstatēts, ka ik gadu palielinās audžuģimenes ievietoto bērnu skaits. 2009.gadā kopumā 758 bērni atradās audžuģimenes aprūpē, 2012.gadā- 1155 bērni, bet 2013.gadā- 1262 bērni. Savukārt rādītāji piecu gadu garumā par institūcijās ievietoto bērnu skaitu kopumā ir nepastāvīgi. Salīdzinot ar 2012.gadu, nedaudz samazinājies institūcijās ievietoto bērnu skaits 2013.gadā, proti, 1760 bērniem nodrošināta aprūpe institūcijā. Tostarp secināms, ka salīdzinoši 2012.gadā ģimeniska vide tika nodrošināta 76% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem, līdzīgi 2013.gadā- 78% no visiem ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem nodrošināta iespēja uzturēties ģimeniskā vidē.

9.diagramma

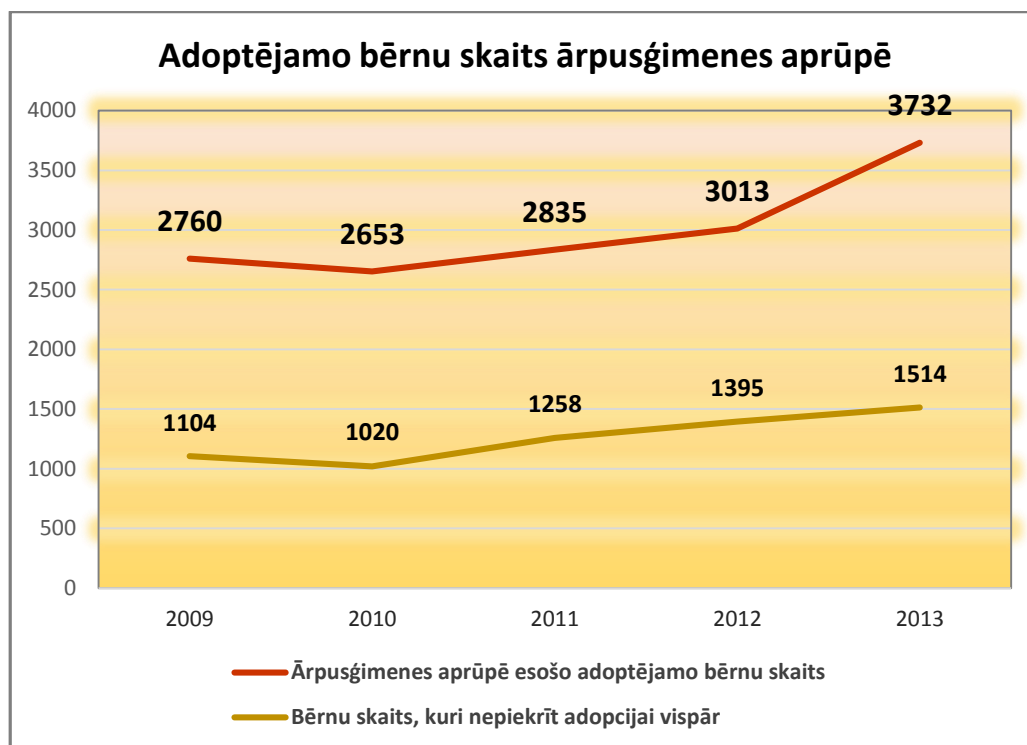
2.2. Adoptējamo bērnu skaits, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31.panta pirmajā daļā noteiktajam, lai bērna attīstībai nodrošinātu ģimenisku vidi, tiek atbalstīta adopcija. Kārtību, kādā adoptējami bērni, nosaka Ministru kabineta 2003.gada 11.marta noteikumi Nr.111 “Adopcijas kārtība” (turpmāk- adopcijas kārtība). Adopcijas kārtības 2.1.apakšpunktā noteikts, ka adopcijas uzdevums ir radīt bez vecāku gādības palikušajiem bērniem apstākļus audzināšanai ģimenē, nodrošinot stabilu un harmonisku dzīves vidi. Saskaņā ar Civillikuma 173.noteikto adoptētais bērns un viņa pēcnācēji attiecībā pret adoptētāju un viņa radniekiem iegūst laulībā dzimuša bērna tiesisko stāvokli kā personiskajās, tā mantiskajās attiecībās.

Par adoptējamiem bērniem uzskatāmi tie, kuru vecāki miruši, vecākiem ar tiesas spriedumu ir atņemtas aizgādības tiesības vai arī vecāki devuši piekrišanu bērna adopcijai. Adopcijas kārtības 5.punkta 5.2. un 5.3.apakšpunkts paredz, ka bērna adopcijai piekrišanu nepieciešams saņemt no aizbildņa, ja bērnam ir nodibināta aizbildnība un paša adoptējamā, ja viņš sasniedzis 12 gadu vecumu.

10.diagramma

10.diagrammā atspoguļoti bāriņtiesu sniegtie dati par kopējo ārpusģimenes aprūpē esošo adoptējamo bērnu skaitu. Vadoties pēc datu apkopojuma, kopējais adoptējamo (juridiski brīvo) bērnu skaits kopš 2011.gada ir pieaudzis. 2011.gadā bāriņtiesas sniegušas inspekcijai ziņas par 2835 adoptējamiem bērniem, no kuriem 1258 bērni nepiekrīt adopcijai, 2012.gadā- par 3013 bērniem, no kuriem 1395 bērni nav devuši piekrišanu adopcijai, un 2013.gadā sniegtas ziņas par 3732 adoptējamiem bērniem, no kuriem 1514 nav piekrituši, ka viņus adoptē. Ņemot vērā datu apkopojumu, 2013.gadā kopējais adoptējamo bērnu skaits, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājies par 719 bērniem.

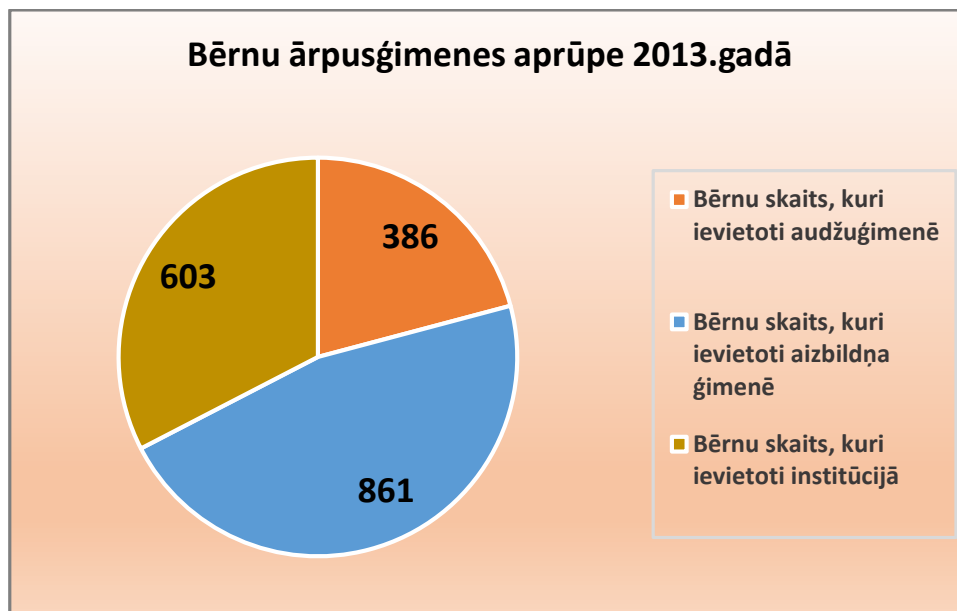
Vienlaikus bāriņtiesas savu pilnvaru ietvaros noskaidrojušas, ka 2013.gadā kopumā 380 bērni no 3732 adoptējamiem bērniem nepiekrīt adopcijai uz ārvalstīm. Minētais nozīmē, ka šie bērni labprāt piekrīt, ka viņus adoptē ģimene Latvijā. Tāpat, vadoties pēc bāriņtiesu pārskatu veidlapās fiksētās informācijas, 2013.gadā par 2108 bērniem aizbildņi nav devuši piekrišanu sava aizbilstamā adopcijai.

2.3. Ārpusģimenes aprūpe pārskata gadā

2013.gadā, pamatojoties uz bāriņtiesu pieņemtajiem lēmumiem, ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 1850 bērniem, kas ir par 128 bērniem mazāk kā iepriekšējā gadā.

11.diagramma

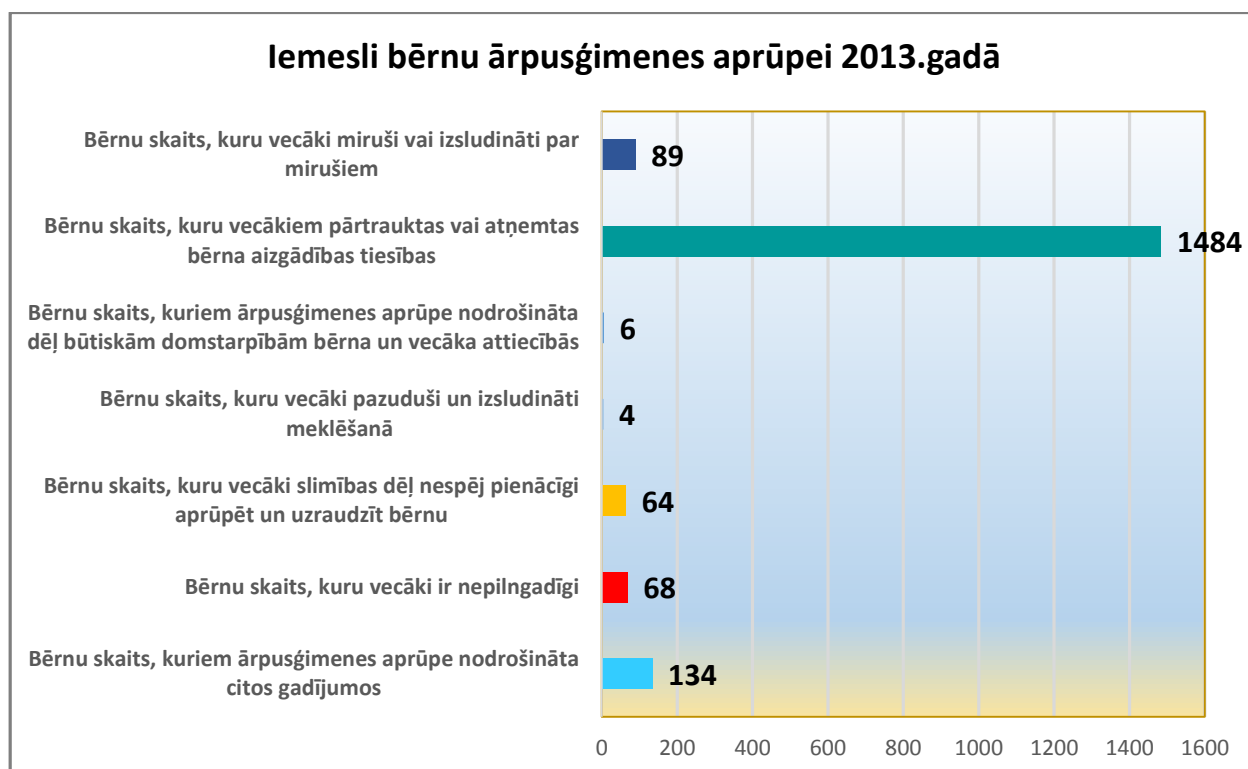

Vadoties pēc apkopotās statistiskās informācijas 11.diagrammā, līdzīgi kā iepriekšējā gadā, lielākajam bērnu skaitam, proti, 861 bērnam nodibināta aizbildnība un bērna tiesību un interešu pārstāvībai iecelts aizbildnis. Vienlaikus konstatēts, ka 603 bērniem ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta institūcijā, savukārt 386 bērnu aprūpes un audzināšanas pienākumus uzņemas audžuģimenes. Ievērojot minētos rādītājus, secināms, ka aprūpe ģimeniskā vidē tika nodrošināta 67,5% no visiem 2013.gada ietvaros ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem, kas ir nedaudz procentuāli lielāks rādītājs kā 2012.gadā.

Inspekcija tajā skaitā apkopojusi bāriņtiesu sniegto informāciju par iemesliem, kuru dēļ bāriņtiesai atbilstoši kompetencei bija nepieciešams 2013.gadā nodrošināt bērniem ārpusģimenes aprūpi, tādējādi iegūstot pilnīgākus datus par tendencēm saistībā ar bērnu ārpusģimenes aprūpi. Apkopojot datus, konstatēts, ka lielākajam bērnu skaitam, analogi kā 2012.gadā, ārpusģimenes aprūpe nodrošināta, jo viņu vecākiem pārtrauktas vai atņemtas bērna aizgādības tiesības, respektīvi, procentuāli šo bērnu skaits sastāda 80,2 % no visiem ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem 2013.gadā. Līdz ar to secināms, ka lielākoties ārpusģimenes aprūpe bērniem nodrošināta, jo bērns vecāka vainas dēļ atradies veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, vecāks nav nodrošinājis bērnam nepieciešamo aprūpi vai uzraudzību, vecāks izturējies vardarbīgi pret bērnu u.c. Kā redzams 12.diagrammā, 3,5% bērnu ārpusģimenes aprūpe nodrošināta, jo viņu vecāki nav

spējuši realizēt bērnu aprūpi savas slimības dēļ. Līdzīgi 2013.gadā ārpusģimenes aprūpe nodrošināta 3,7% bērniem, kuru vecāki ir nepilngadīgi. 4,8% no ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem 2013.gadā ir bērni bāreņi (vecāki miruši vai izsludināti par mirušiem), 7,3% bērnu iemesli ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanai ir citi, kas atsevišķi nav atspoguļoti, piemēram, vecāks atrodas apcietinājumā. Procentuāli neliels ir to bērnu skaits, kuriem ārpusģimenes aprūpe nodrošināta dēļ būtiskām domstarpībām bērna un vecāka attiecībās (0,3%) un tā iemesla dēļ, ka vecāki pazuduši un izsludināti meklēšanā (0,2%).

12.diagramma

Inspekcija tajā skaitā apkopojusi informāciju par ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem, par kuriem bāriņtiesa pārskata gadā pieņēmusi lēmumu par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem vai brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta ceturtajā daļā noteiktajam. Apkopojot datus, noskaidrots, ka 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas minētā satura lēmumu attiecībā uz 511 bērniem. No kopējā bērnu skaita 372 bērniem ar bāriņtiesas lēmumu atļauts uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, 131 bērnam atļauts uzturēties pie citiem tuviem radniekiem, savukārt 9 bērniem rasta iespēja uzturēties pie personām, ar kurām bērns ilgu laiku dzīvojis nedalītā saimniecībā.

3.PĀRSKATS PAR AIZBILDNĪBAS LIETĀM

Civillikuma 217.panta pirmā daļa paredz, ka aizbildnību nodibina pār nepilngadīgajiem. Savukārt minētā likuma 222.pantā noteikts, ka bez vecāku aizgādības palikušam bērnam (*bērns, kura vecāki nav zināmi, ir pazuduši vai ilgstošas slimības dēļ nespēj realizēt aizgādību vai kura vecākiem pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības*) iecelams aizbildnis. Aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis, kura pienākums ir primāri nodrošināt bērna tiesību un interešu aizsardzību. Aizbildnis aizvieto savam aizbilstamajam vecākus, atbalsta bērnu, sevišķi gādā par viņa audzināšanu, kā arī pārstāv bērna personiskās un mantiskās intereses.

Bāriņtiesu likuma 26.pantā precizēti gadījumi, kuros bāriņtiesa savu pilnvaru ietvaros lemj par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam. Īpaši grūtos un sarežģītos aizbildnības gadījumos bāriņtiesa var iecelt vairākus aizbildņus, bet ne vairāk par trim. Gadījumos, ja aizbildnis ir kavēts uzņemties aizbildnību vai atstādināts no aizbildņa pienākumu pildīšanas, bāriņtiesa bērnam iecel pagaidu aizbildni. Tādējādi bāriņtiesu apkopotie dati par aizbildnības lietām aptver arī informāciju par pagaidu aizbildņiem (Bāriņtiesu likuma 26.panta trešā daļa) un līdzāizbildņiem (Civillikuma 316.pants).

Atbilstoši Civillikuma un Bāriņtiesu likuma normām, kas regulē aizbildņa iecelšanas kārtību, bāriņtiesas pienākums ir pārliicināties, vai par aizbildni iecelamajai personai ir aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās spējas un īpašības. Bāriņtiesa izvērtē personas motivāciju kļūt par aizbildni, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, nodarbinātību, dzīves apstākļus, spējas pārstāvēt bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās, kā arī ņem vērā atzinumus par personas veselības stāvokli, ko sniedz ģimenes ārsts, kā arī psihiatrs un narkologs.

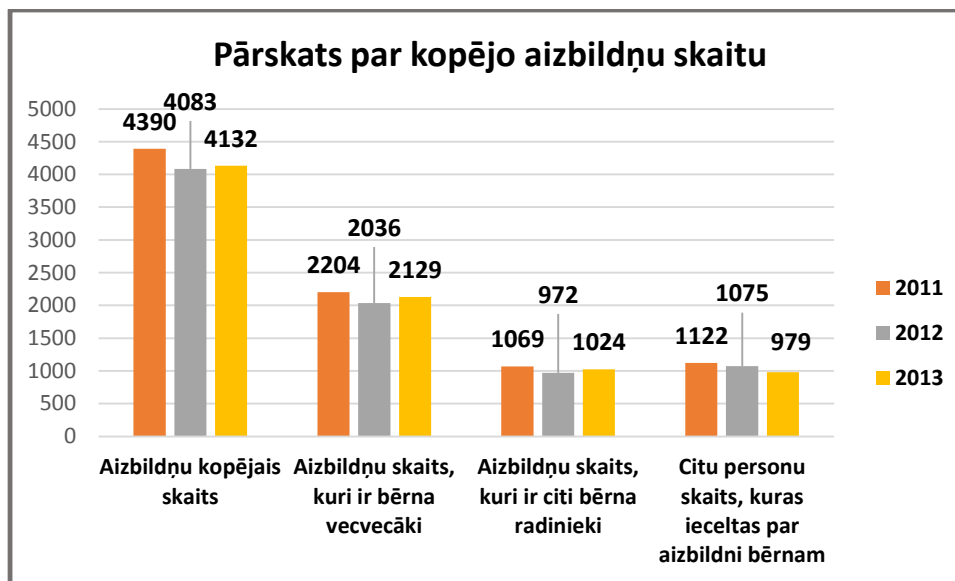
3.1.Aizbildņu kopējais skaits pārskata gada 31.decembrī

Bāriņtiesu sniegtie dati aizbildnības jomā laika periodā no 2011.-2013.gadam norāda uz mainīgām tendencēm attiecībā uz personām, kuras Bāriņtiesu likumā noteiktajos gadījumos ieceltas par aizbildni bez vecāku gādības palikušajiem bērniem. Respektīvi, vadoties pēc bāriņtiesas rīcībā esošajiem datiem, 2011.gada 31.decembrī 4390 personas valstī kopumā bija ieceltas ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem par aizbildni. 2012.gadā vērojams kopējais aizbildņu skaita samazinājums t.i. 4083 personas. Savukārt 2013.gadā atkārtoti novērojams aizbildņu kopējā skaita neliels pieaugums, proti, 4132 personas.

Saskaņā ar Civillikuma 235.un 236.panta tiesisko regulējumu aizbildnība pār nepilngadīgajiem [...] piekrīt vispirms viņu tuvākajiem radniekiem, bet tam ir nepieciešams bāriņtiesas apstiprinājums. Par aizbildņiem bāriņtiesa izrauga no vienādi tuviem radniekiem piemērotākos, bet, ja tuvākie izrādītos nepiemēroti, tad tālākos. Ja starp nepilngadīgo radniekiem neatrodas spējīgi vai arī, ja spējīgie nevar uzņemties aizbildnību, vai ja viņus atlaiž no aizbildņu amata likumisku

iemeslu dēļ, kā arī, ja nepilngadīgajiem nemaz nav radnieku, aizbildņus iecel bāriņtiesa no citu personu vidus.

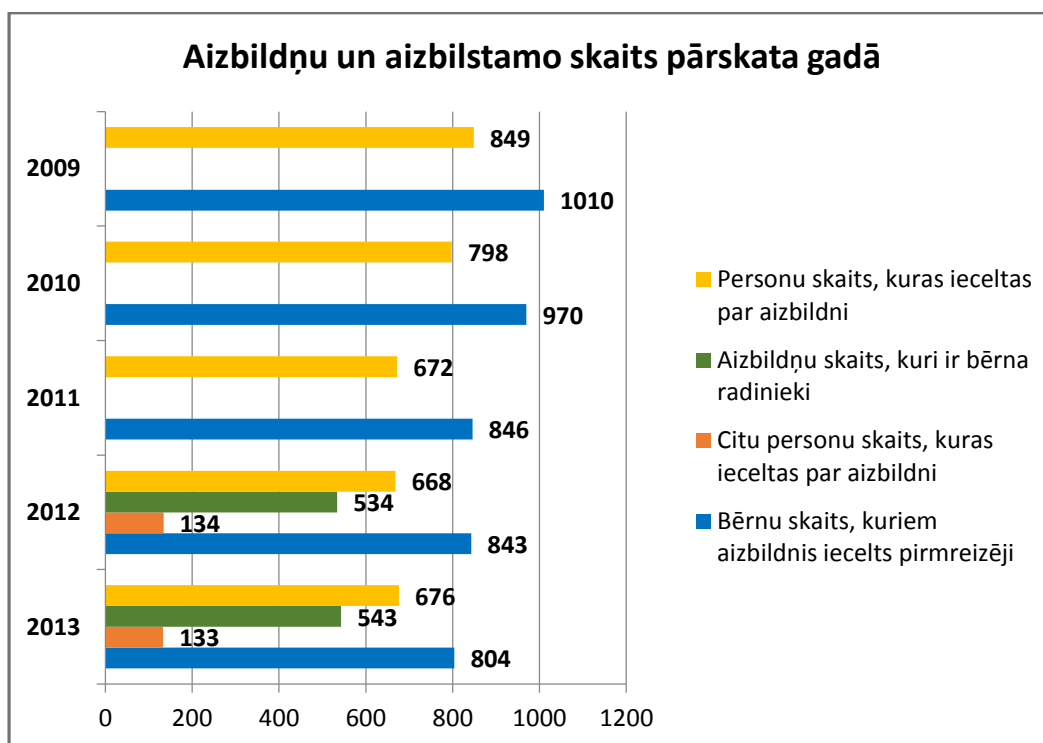
13.diagramma

Kā redzams 13.diagrammā, līdzīgas tendences pēdējo trīs gadu laikā vērojamas attiecībā uz aizbildņu sadalījumu pēc radniecības ar bērnu. Analogi kā 2012.gadā, tāpat arī 2013.gadā lielākais aizbildņu skaits ir bērnu radnieki, proti, visbiežāk ar bāriņtiesas lēmumu iecelti bērna vecvecāki un citi bērna radnieki, kopumā 3153 personas. Savukārt 979 personas 2013.gadā ieceltas bērnam par aizbildni no citu personu vidus. Minētais norāda uz to, ka bāriņtiesas atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam pēc iespējas apzina potenciālos aizbildņus, kas var uzņemties rūpes par bērnu, apzina viņu spējas uzņemties aizbildnību un tikai tad, ja nepastāv iespēja bērnam par aizbildni iecelt radnieku, nodrošina bērnam iespēju augt citas personas, kas nav bērna radnieks, ģimenē.

3.2.Aizbildņu un aizbildnībā esošo bērnu skaits pārskata gadā

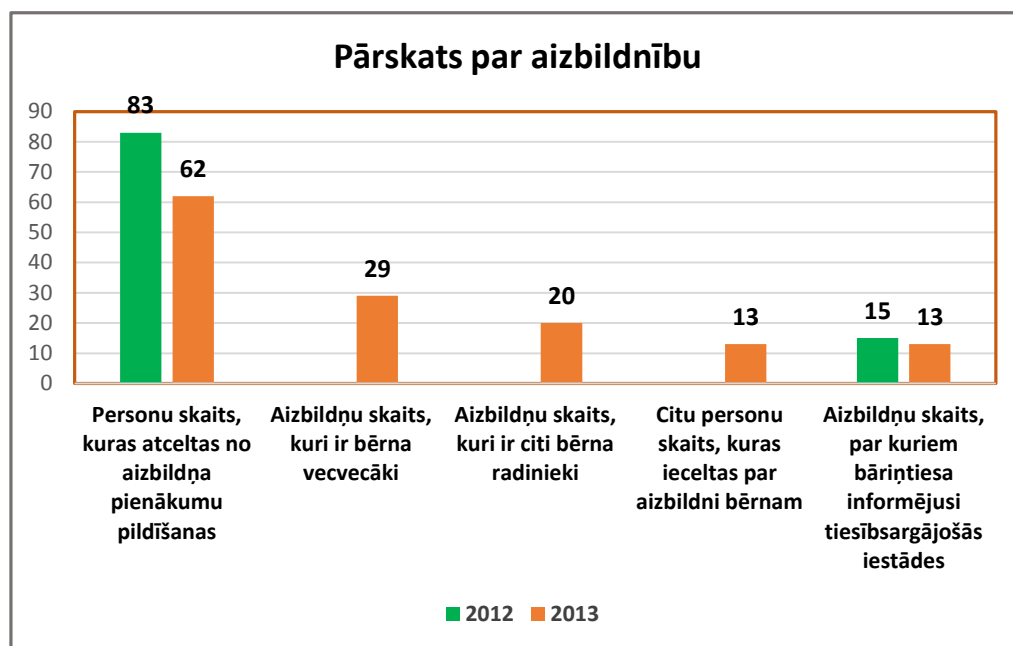
Analizējot bāriņtiesu apkopotos datus par aizbildņu un aizbilstamo skaitu pārskata gadā, noskaidrots, ka ik gadu pakāpeniski samazinās to bērnu skaits, kuriem aizbildnis pārskata gadā iecelts pirmreizēji. 14.diagrammā redzams, ka 2012.gadā pirmreizēji aizbildnība nodibināta un aizbildnis iecelts 843 bērniem, bet 2013.gadā – 804 bērniem. Kopš 2009.gada kopumā vērojama tendence samazināties arī aizbildņu skaitam, kuri pirmreizēji ar bāriņtiesas lēmumu iecelti bērna tiesību pārstāvībai. 2013.gadā, salīdzinot ar 2012.gadu, tikai par 8 personām vairāk pieņemts attiecīgs lēmums. Tāpat no 14.diagrammas konstatēts, ka 2013.gadā saglabājušās līdzīgas tendences, kādas bija novērojamas 2012.gadā, proti, 80% gadījumu ieceltais aizbildnis ir bērna radnieks un 20% gadījumos par aizbildni ieceltā persona nav bērna radnieks. (Detalizētu datu apkopojumu skatīt 14.diagrammā 21.lpp.)

3.3. Aizbildnības izbeigšanās pārskata gadā

Saskaņā ar Civillikuma 341.pantā noteikto, aizbildnība izbeidzas aizbildnim: 1) ar viņa nāvi; 2) ja viņu atlaiž ar bāriņtiesas lēmumu likumisku iemeslu dēļ; 3) ja viņu atceļ no aizbildņa amata; 4) aizbildnības, kas nodibinātas ar zināmiem nosacījumiem vai uz noteiktu laiku, izbeidzas, iestājoties šiem nosacījumiem vai notekot noteiktajam laikam.

Inspekcija apkopojusi bāriņtiesu iesniegtos datus par personu skaitu, kuras ar bāriņtiesas lēmumu atceltas no aizbildņa pienākumu pildīšanas nolaidīgas rīcības vai citu iemeslu dēļ. Tās ir situācijas, kad bāriņtiesa atbilstoši Bāriņtiesu likuma 32.panta pirmās daļas 3.punktā noteiktajam lēmusi par aizbildņa atcelšanu, ja bāriņtiesa konstatējusi pārkāpumus aizbildņa rīcībā vai bērna interesēm neizdevīgu aizbildņa darbību. Piemēram, konstatēta aizbildņa vardarbība pret bērnu vai aizbildņa pārvaldības rezultātā bērnam radušies mantiski zaudējumi. Tāpat tie var būt gadījumi, kad bāriņtiesa pēc personas iecelšanas par aizbildni atklājusi Civillikuma 242.pantā minētos iemeslus, kuru dēļ personu nevarēja iecelt par aizbildni. Piemēram, bāriņtiesa konstatē, ka personai jau reiz ar tiesas spriedumu bijušas atņemtas aizgādības tiesības.

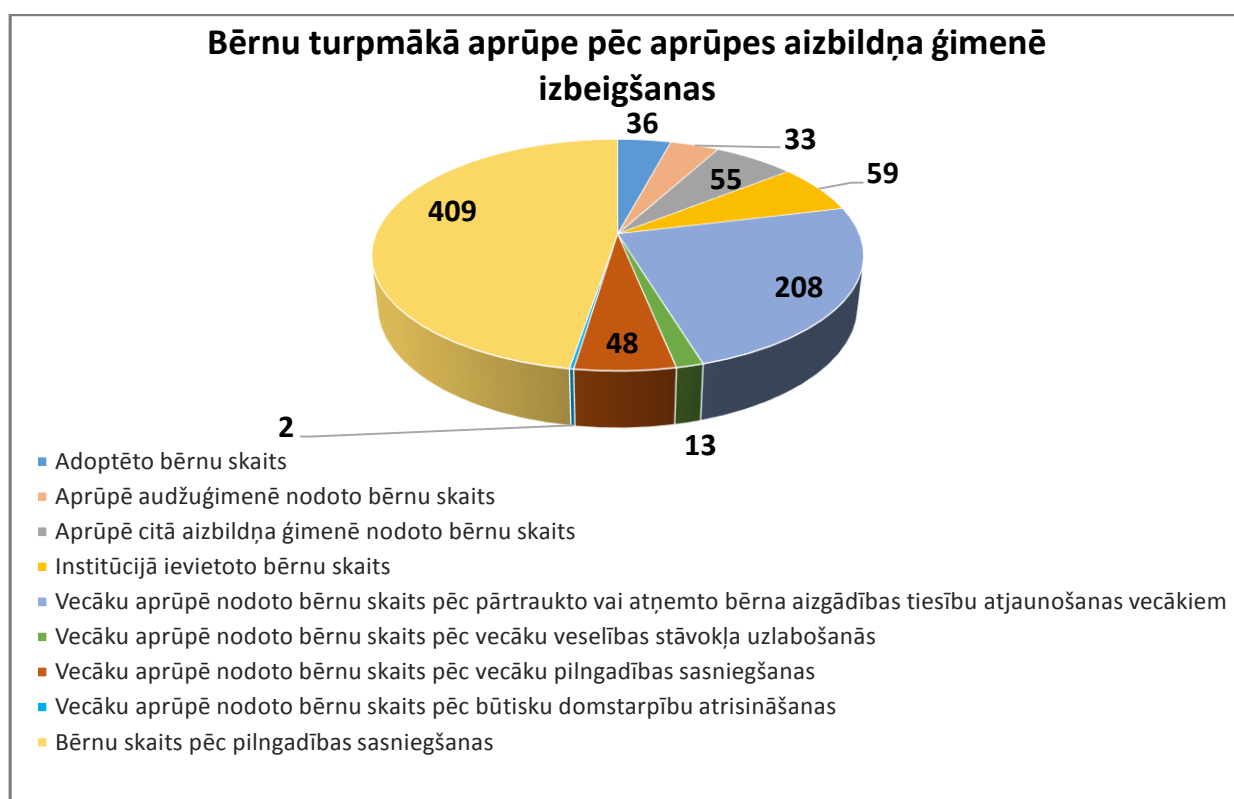
Kā redzams 15.diagrammā, 2013.gadā salīdzinot ar 2012.gadu, nedaudz samazinājies to gadījumu skaits, kad bāriņtiesa konstatējusi aizbildnības pārvaldības interesēm neizdevīgu aizbildņa darbību, proti, 2012.gadā 83 personas atceltas no aizbildņa pienākumu pildīšanas, savukārt 2013.gadā atceltas 62 personas, t.i. par 21 personu mazāk kā iepriekšējā gadā. Tomēr kopumā tas ir augsts rādītājs gada ietvaros, un norāda uz to, cik būtiski ir pastāvīgi veikt nepieciešamos pasākumus aizbildnības uzraudzībā, jau pirms aizbildnības nodibināšanas rūpīgi izvērtēt potenciālo aizbildņu spējas un īpašības pildīt attiecīgus aizbildņa pienākumus, kā arī turpmākajā darbībā raudzīties, lai cita aizbildņa aizbildnības pārvaldība vai audžuģimenes rīcība atbilst bērna vislabākajām interesēm, ņemot vērā, ka situācija, kad aizbildnis ir atcelts pārkāpumu dēļ, var būt bērnam traumatiska, un būtiski ietekmēt viņa psihoemocionālo stāvokli.

Vienlaikus aplūkojot datus, konstatēts, ka no kopējā atcelto personu skaita, 47 % gadījumos personas, kas atceltas no aizbildņa pienākumu pildīšanas ir bērna vecvecāki, 32% gadījumos- citi bērna radnieki, bet 21% gadījumā- citas personas, kas nav bērna radnieki. Ņemot vērā, ka pēc statistikas rādītājiem lielākais personu skaits, kas iecelti par aizbildņiem, ir tieši bērnu radnieki, tad skaitliski lielāks ir arī to gadījumu skaits, kad bāriņtiesa konstatējusi pārkāpumus tieši radnieku, kas ir bērna aizbildņi, rīcībā.

Tostarp konstatēts, ka 2013.gadā bāriņtiesas informējušas tiesībsargājošās iestādes par 13 personu tiesību pārkāpumiem pret bērnu.

Civillikuma 339.pants tajā skaitā nosaka, ka aizbildnība izbeidzas aizbilstamajam ar viņa pilngadību; viņu adoptējot; ja vecākiem atjaunotas aizgādības tiesības. Bāriņtiesu likuma 33.panta pirmā daļa paredz, ka bāriņtiesa lemj par aizbildņa atlaišanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas Civillikumā paredzētajos gadījumos, kā arī tad, ja ir izbeigušies šā likuma 26.panta pirmās daļas 2., 4., 5., 6. vai 7.punktā minētie aizbildnības nodibināšanas iemesli, proti, bērna vecākiem atjaunotas bērna aprūpes vai aizgādības tiesības, bērna vecāki atradušies, bērna vecāki izveseļojušies un spēj veikt aprūpes pienākumus, bērna vecāki kļuvuši pilngadīgi, atrisinājušās domstarpības bērna un vecāku attiecībās.

16.diagramma

Kopumā bāriņtiesas sniegušas datus par 863 bērniem, kuriem 2013.gadā izbeigušies aizbildnība, jo zuduši aizbildnības nodibināšanas iemesli, un aizbildnis ar bāriņtiesas lēmumu atlaists no aizbildņa pienākumu pildīšanas.

Apkopotie dati norāda uz to, ka lielākoties, proti, 47,3% bērnu (409 bērni) aizbildnība izbeigušies ar viņu pilngadību.

No kopējā bērnu skaita, 271 bērns jeb 31,4% bērnu atgriezušies vecāku aprūpē, proti, vairums bērnu (208 bērni) nodoti vecāku aprūpē pēc pārtraukto vai atņemto aizgādības tiesību atjaunošanas vecākiem, 48 bērnu vecāki kļuvuši pilngadīgi, līdz ar to paši ar likumiskā aizbildņa tiesībām turpmāk īsteno bērnu aizgādību, 13 bērni nodoti vecāku aprūpē pēc vecāku veselības stāvokļa uzlabošanās, savukārt 2 bērni atgriezušies vecāku aprūpē pēc savstarpēju domstarpību atrisināšanas.

Vienlaikus konstatēts, ka 59 bērniem, kuri iepriekš auguši aizbildņa ģimenē un dažādu iemeslu dēļ aizbildnis atlaists vai atcelts no aizbildņa pienākumu pildīšanas, nav rasta iespēja turpmāk atrasties ģimeniskā vidē, proti, 6,83% bērnu ievietoti institūcijā.

6,37% jeb 55 bērni nodoti aprūpē cita aizbildņa ģimenē, 3,82% jeb 33 bērni nonākuši audžuģimenes aprūpē, savukārt 4,17% jeb 36 bērni adoptēti, līdz ar to šiem bērniem nodrošināta iespēja augt pastāvīgi ģimenē.

4.PĀRSKATS PAR AUDŽUĢIMENU LIETĀM

Audžuģimenes statusa piešķiršanas un atņemšanas kārtību, bērna un audžuģimenes savstarpējās personiskās un mantiskās attiecības, audžuģimenes finansēšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā bērnu nodod audžuģimenei vai izbeidz viņa uzturēšanos tajā, reglamentē Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1036 „Audžuģimenes noteikumi” (turpmāk – Audžuģimenes noteikumi).

Audžuģimene ir ģimene vai persona, kas nodrošina aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē. Audžuģimenes pienākums ir nodrošināt bērnam viņa vecumam un veselības stāvoklim atbilstošus sadzīves apstākļus un aprūpi (veselības aprūpi, audzināšanu un izglītību).

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 25.pantā noteikto bāriņtiesa lemj par:

- 1) ģimenes vai personas piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai;
- 2) audžuģimenes statusa piešķiršanu;
- 3) bērna ievietošanu audžuģimenē vai uzturēšanās izbeigšanu tajā.

Bāriņtiesa, ieviejojot bērnu audžuģimenē, noskaidro bērna viedokli un ievēro bērna intereses, kā arī izvērtē, vai audžuģimene spēs nodrošināt pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam. Atbilstoši Audžuģimenes noteikumu 25.punktā paredzētajam, bērnu audžuģimenē ievieto uz laiku, kamēr bērns var atgriezties savā ģimenē vai, ja tas nav iespējams, līdz bērna adopcijai vai aizbildnības nodibināšanai.

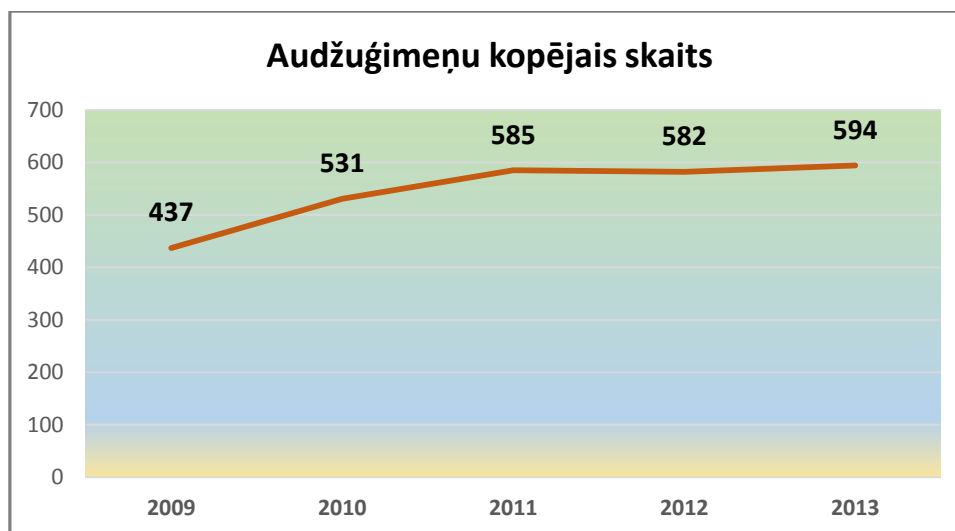
4.1.Audžuģimeņu kopējais skaits

Bāriņtiesu sniegtā informācija par audžuģimenēm liecina par to, ka līdz 2011.gadam konstatējams pakāpenisks audžuģimeņu skaita palielinājums. 2011.gadā fiksēts skaitliski augstākais rādītājs, proti, 585 audžuģimenes. Turpmākajos gados audžuģimeņu skaits, kurām ar bāriņtiesas lēmumu piešķirts audžuģimenes statuss, skaitliskā ziņā ir līdzīgs. Kā minēts inspekcijas statistikas apkopojumā par 2012.gadu, 2012.gadā pirmo reizi kopš audžuģimeņu kustības aizsākuma audžuģimeņu skaits nav pieaudzis, proti, sniegta informācija par 582

audžuģimenēm. Konstatēts, ka uz 2013.gada 31.decembri kopējais audžuģimeņu skaits ir- 594, kas, salīdzinoši ar 2012.gadu, ir tikai par 12 audžuģimenēm vairāk, tātad izmaiņas audžuģimeņu skaita ziņā ir nebūtiskas.

17.diagramma

Vienlaikus svarīgi ņemt vērā, ka ne visās audžuģimenēs, kurām piešķirts audžuģimenes statuss, ir ievietoti bērni. Audžuģimenes noteikumi paredz, ka, ja audžuģimene pamatotu iemeslu dēļ nevar uzņemt bērnu, par to rakstiski informē bāriģtiesu, norādot datumu, pēc kura audžuģimene ir gatava veikt savus pienākumus.

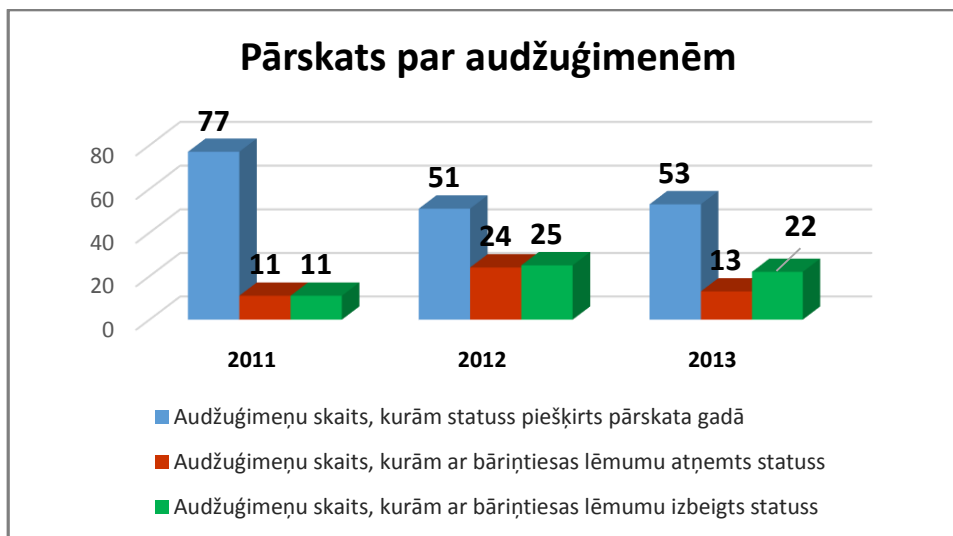
Izvērtējot bāriģtiesu pārskatos fiksēto informāģiju, noskaidrots, ka 2013.gadā no 594 audžuģimenēm, kurām piešķirts audžuģimenes statuss, 59 audžuģimenēs pārskata gada 31.decembrģ nav ievietoti bērni, t.i. 10% no kopējā audžuģimeņu skaita. Pēc bāriģtiesas sniegtās informāģijas 2013.gadā 41audžuģimene pamatotu iemeslu dēļ nav varējusi uzņemt bērnus. Ievērojot iepriekš minēto, konstatēts, ka kopumā uz 2013.gada 31.decembri 535 audžuģimenes faktiski veikuģas savus audžuģimenes pienākumus attiecģbā pret bērnu.

4.2.Audžuģimeņu skaits pārskata gadā

Inspeģcija tajā skaitā apkopojusi statistisko informāģiju par tām ģimenēm, kurām 2013.gadā pirmreizģji piešķirts audžuģimenes statuss. Proģi, bāriģtiesas snieguģas informāģiju inspeģcijai par 53 audžuģimenēm, kurām minētajā pārskata gadā piešķirts statuss. 2011.gadā, salīdzinot ar turpmāķajiem gadiem, ir lielāķs piešķirto audžuģimenes statusu skaits. Piešķirto audžuģimenes statusu samazināģjums, sāķot ar 2012.gadu, var bģt saistģts ar spēķā stāģuģajiem groģģģumiem (01.01.2012.) Audžuģimenes noteikumos attiecģbā uz prasģbām audžuģimenes statusa piešķirģšanai, piemēram, groģģģumi paredz bāriģtiesai, izvērtģjot personas (laulāģo) situāģiju, nosģtģt laulāģos (personu) pie psihologa, kurģ

sniedz atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai.

18.diagramma

Audžuģimenes noteikumi paredz bāriņtiesas pienākumu vismaz reizi gadā izvērtēt audžuģimēnē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu, audžuģimenes spējas pienācīgi aprūpēt bērnu, pārbaudīt audžuģimenes dzīves apstākļus, lai pārliecinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus.

Bāriņtiesu likuma 25.panta otrajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa lemj par audžuģimenes statusa atņemšanu, ja bāriņtiesa konstatē, ka audžuģimene nepilda audžuģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm vai atsakās no audžuģimenes pienākumu pildīšanas. Tie ir gadījumi, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu atņemt audžuģimenes statusu, ja audžuģimene nepilda audžuģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm, konstatēta audžuģimenes vardarbība pret bērnu vai audžuģimene nepamatoti atsakās no audžuģimenes pienākumu pildīšanas vai pēc bērna uzņemšanas nepamatoti atsakās no tālākās bērna aprūpes.

No 18.diagrammā apkopotajiem datiem secināms, ka pēdējo trīs gadu laikā lielākais audžuģimēņu skaits, kam atņemts statuss, jo konstatēts, ka audžuģimene nepilda savus pienākumus atbilstoši bērna interesēm vai atklāti bērnu tiesību pārkāpumi audžuģimenes rīcībā, ir fiksēts 2012.gadā, respektīvi, 24 personām ar bāriņtiesas lēmumu atņemts audžuģimenes statuss, kas nozīmē to, ka bāriņtiesām savas kompetences ietvaros bija nepieciešams izvērtēt iespējas bērniem nodrošināt citu ārpusģimenes aprūpes formu. 2013.gadā informācija sniegta par 13 šādām audžuģimēnēm, kas ir gandrīz uz pusi mazāk kā 2012.gadā.

Vienlaikus inspekcijas rīcībā ir informācija, ka par 4 audžuģimēņu pārkāpumiem, pildot audžuģimenes pienākumus, bāriņtiesas informējušas tiesībsargājošās institūcijas.

Bāriņtiesu sniegtās informācijas apkopojums 19. diagrammā uzskatāmi parāda, ka vislielākajam skaitam bērnu, proti, 78 (28%) bērnu aprūpe audžuģimenē 2013. gadā izbeigta tāpēc, ka viņu vecākiem atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības un bērni atgriezušies vecāka aprūpē. Vienlaikus noskaidrots, ka 51 bērns jeb 18,3% nodoti aprūpē citā audžuģimenē, 44 bērni jeb 16% adoptēti un 41 bērns jeb 15% nodoti aizbildnībā. Tostarp sniegtas ziņas par 32 bērniem (12%), kuri sasnieguši pilngadību, savukārt 27 bērni (10%), pēc bāriņtiesas pieņemtā lēmuma par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē, ievietoti institūcijā. Tikai 2 bērniem (0,7%) izbeigta uzturēšanās audžuģimenē, jo vecākiem uzlabojies veselības stāvoklis un atrisinājušās domstarpības bērna un vecāka starpā.

5. PĀRSKATS PAR ADOPCIJAS LIETĀM

Bāriņtiesu likuma 34. pantā noteikta bāriņtiesas kompetence lemt par:

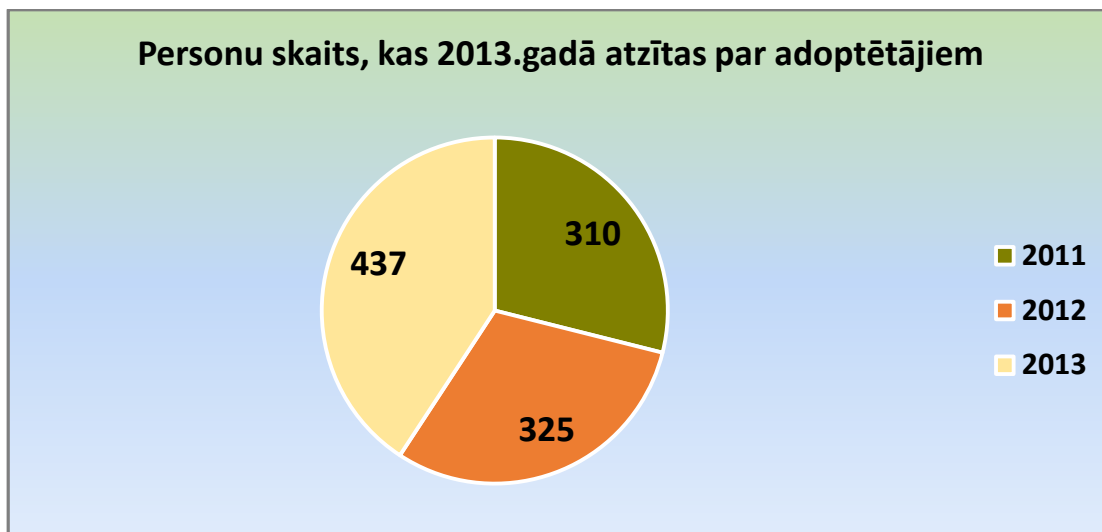
- 1) personas atzīšanu par adoptētāju;
- 2) brāļu un māsu, pusbrāļu un pusbērnu šķiršanu Civillikumā noteiktajos gadījumos;
- 3) to, vai Latvijā iespējams nodrošināt bērna audzināšanu ģimenē vai pienācīgu aprūpi;
- 4) bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai;
- 5) pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam;
- 6) adopcijas atbilstību bērna interesēm.

Inspekcija vērš uzmanību, ka apkopotā statistiskā informācija adopcijas lietu ietvaros nesniedz datus par adoptētajiem bērniem, bet gan par bāriņtiesu pieņemtajiem lēmumiem, kā arī personu un bērnu skaitu, attiecībā uz kuriem pieņemts attiecīgs bāriņtiesas lēmums adopcijas kārtības ietvaros.

5.1. Personu skaits, kas pārskata gadā ar bāriņtiesas lēmumu atzītas par adoptētajiem

Lai kļūtu par adoptētāju, saskaņā ar adopcijas kārtības prasībām, savas deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesā jāiesniedz adopcijas pieteikums, kā arī nepieciešamie dokumenti, piemēram, dzīves apraksts un izziņa par personas veselības stāvokli. Civillikumā paredzēti vairāki nosacījumi, kas jāievēro, lai persona varētu kļūt par adoptētāju, piemēram, par adoptētāju nevar būt persona, kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības u.c.

Pēc personas iesniegto dokumentu izvērtēšanas, bāriņtiesa, lai konstatētu personas piemērotību adopcijai, atbilstoši adopcijas kārtībai sešus mēnešus veic adoptētāja ģimenes izpēti, tajā skaitā, piemēram, nosūta personu pie psihologa saņemt atzinumu par personas piemērotību adopcijai. Pēc ģimenes izpētes veikšanas bāriņtiesa lemj par personas atzīšanu par adoptētāju.

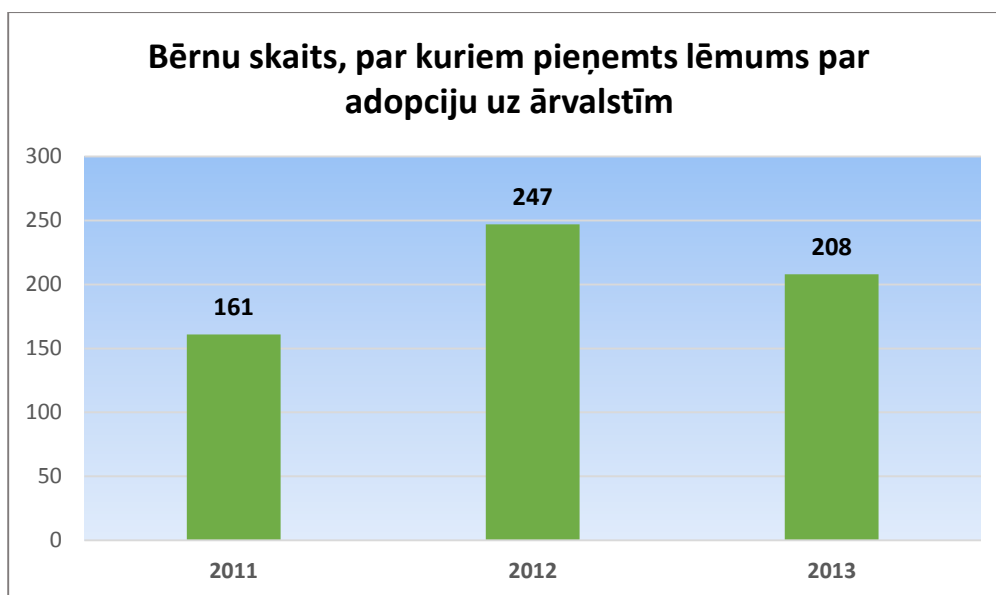
No 20.diagrammas redzams, ka pēdējos trīs gados pakāpeniski pieaudzis to gadījumu skaits, kad bāriņtiesas pieņēmušas lēmumu atzīt personas par adoptētājiem. Apkopojot pārskatu veidlapās fiksēto informāciju, noskaidrots, ka 2013.gadā 437 personas ar bāriņtiesas lēmumu atzītas par adoptētājiem, no kurām 45 aizbildņi vēlējušies adoptēt savu aizbilstamo, 30 audžuģimenes- savā aprūpē esošo bērnu, 59 personas vēlējušās adoptēt sava laulātā bērnu, un lielākais personu skaits, proti, 303 personas vispārējā adopcijas kārtībā vēlējušās adoptēt ārpusģimenes aprūpē esošu adoptējamu bērnu. Tomēr minētie dati viennozīmīgi nenorāda uz to, ka visas šīs personas adoptējušas kādu bērnu, jo, nereti adoptētāji gaida vairākus mēnešus līdz viņi saņem informāciju par adoptējamu bērnu. Turklāt pastāv varbūtība, ka netiek konstatēta bērna un adoptētāja savstarpējā piemērotība vai pastāv citi situāciju ietekmējoši apstākļi.

5.2.Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pārskata gadā pieņēmusi lēmumus attiecībā uz adopciju

Bāriņtiesu likuma 54.panta sestās daļas 8.punktā noteikts, ka bāriņtiesa, kura pieņēma lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, lemj par bērna adopciju uz ārvalstīm. Tie ir gadījumi, kad bāriņtiesa izvērtējusi 1) bērna iespējas atgriezties pie bioloģiskajiem vecākiem un augt savā ģimenē; 2) iespējas tikt adoptētam Latvijā; 3) iespējas nodibināt aizbildnību, un konstatējot, ka bērnam (institūcijā vai audžuģimenē ievietotam) nav iespējams augt ģimenē Latvijā (adopcija vai aizbildnība) saskaņā ar adopcijas kārtības 40.punktā paredzēto pieņēmusi lēmumu par iespējamu bērna adopciju uz ārvalstīm.

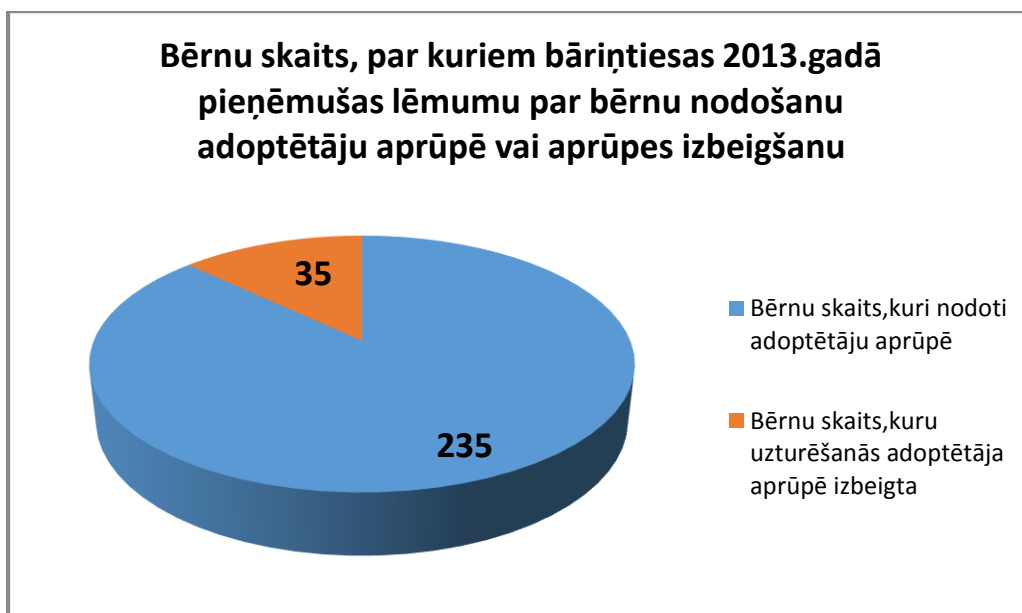
21.diagrammā redzams, ka 2013.gadā minētā satura lēmums pieņemts par 208 bērniem, kas ir par 39 bērniem mazāk nekā 2012.gadā. (Skatīt 21.diagrammu).

21.diagramma

Ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu var adoptēt, ja pirms adopcijas apstiprināšanas viņš atradies adoptētāja aprūpē un uzraudzībā un ir konstatēta bērna un adoptētāja savstarpējā piemērotība, kā arī ir pamats uzskatīt, ka adopcijas rezultātā starp adoptētāju un adoptējamo izveidosies patiesas bērnu un vecāku attiecības. Adoptētāja aprūpē bērnu var nodot ar bāriņtiesas lēmumu uz laiku līdz sešiem mēnešiem atbilstoši adopcijas kārtībai.

22.diagramma

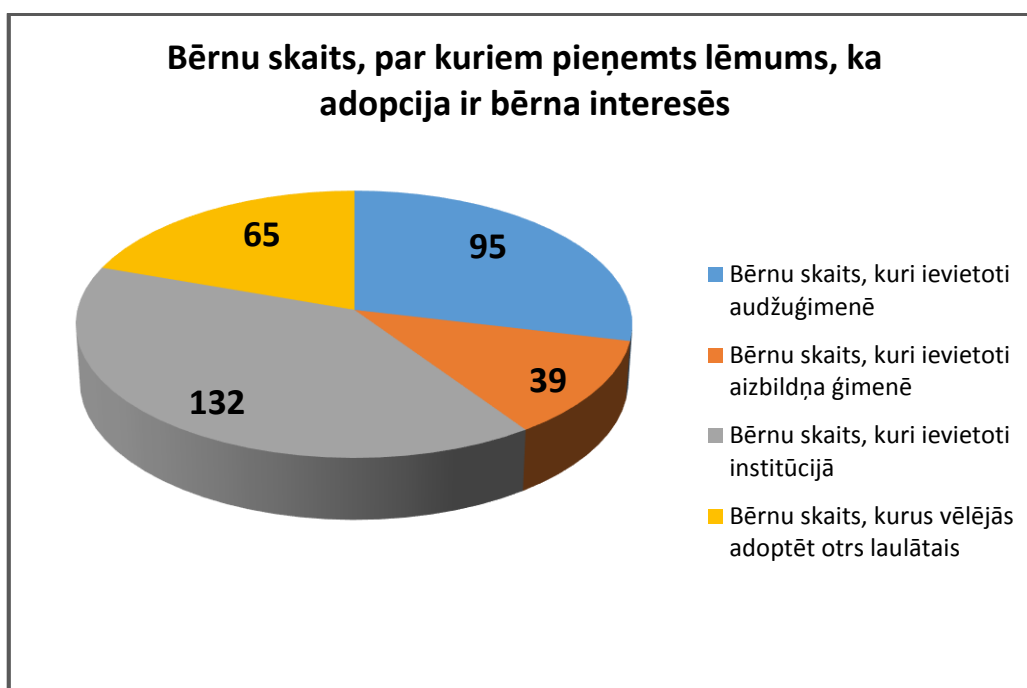
Bāriņtiesas sniegušas ziņas par 235 bērniem, par kuriem bāriņtiesas 2013.gadā pieņēmušas lēmumu par bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai tiesā atbilstoši Bāriņtiesu likuma

57.panta pirmās daļas 1.punktā un otrās daļas 1.punktā noteiktajam, kā arī adopcijas kārtības 25.punktā paredzētajam.

Vienlaikus noskaidrots, ka par 35 bērniem bāriņtiesas lēmušas par bērna uzturēšanās adoptētāja aprūpē izbeigšanu. Tie ir gadījumi, kad adoptētāji nav vērsušies tiesā ar pieteikumu par konkrēta bērna adopcijas apstiprināšanu. Piemēram, adoptētājs bērna aprūpes laikā atsakās no bērna, vai arī bāriņtiesa secina, ka starp adoptētāju un bērnu nav izveidojies kontakts un ir pamats uzskatīt, ka pēc adopcijas neizveidosies patiesas vecāka un bērna attiecības.

Nepilngadīga bērna adopcija ir atļauta, ja tā ir bērna interesēs. Atbilstoši adopcijas kārtības 32.punktā noteiktajam bāriņtiesa aprūpes termiņa beigās (kad bērns ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptētāja aprūpē un bāriņtiesa aprūpes laikā veikusi ģimenes izpēti) apkopo ģimenes izpētes rezultātus, sagatavo atzinumu par to, vai adopcija adoptētāja ģimenē ir bērna interesēs, un pieņem atbilstošu lēmumu.

23.diagramma

Apkopojot datus, noskaidrots, ka kopumā 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas par 331 bērnu lēmumu par to, ka adopcija ir bērna interesēs atbilstoši Bāriņtiesu likuma 57.panta pirmās daļas 4.punktā, otrās daļas trešajā punktā un minētā panta trešajā daļā noteiktajam, kā arī adopcijas kārtības 32.punktā paredzētajam.

23.diagrammā redzams, ka no kopējā bērnu skaita, par kuriem pieņemts lēmums par adopcijas atbilstību bērna interesēm, 132 bērni atradās aprūpē institūcijā, 95 bērni uzturējās audžuģimenē, 39 bērni aizbildnībā un tāpat attiecīgs lēmums pieņemts par 65 bērniem, kurus vēlējās adoptēt otrs laulātais.

6.PĀRSKATS PAR BĒRNA NODOŠANU CITAS PERSONAS APRŪPĒ LATVIJĀ UN ĀRVALSTĪS

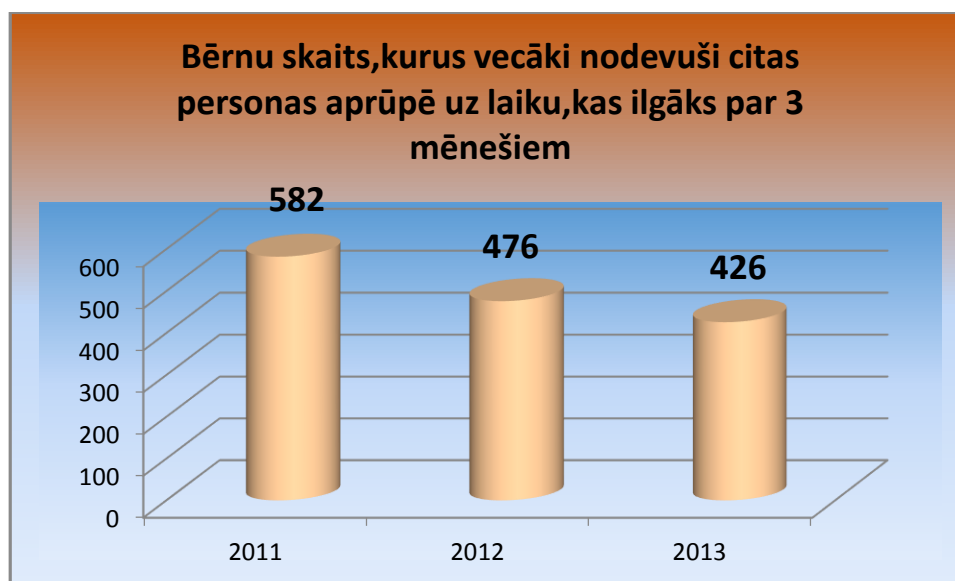
6.1. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstī pārskata gadā

Bāriņtiesu lietvedībā tajā skaitā atrodas lietas par vecāka aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē. Tie ir gadījumi, kad vecāki objektīvu iemeslu dēļ paši nevar īstenot bērnu aprūpi. Visbiežāk bāriņtiesu praksē tās ir situācijas, kad bērnu vecāki dodas strādāt vai studēt uz ārvalstīm. Nodrošinot atbilstošus sociālos apstākļus, tajā skaitā piemērotu dzīvesvietu, kā arī apzinot iespējas izglītības ieguvei, nereti bērni pēc neilga laika dodas līdzi vecākiem.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma tiesiskais regulējums paredz kārtību, kā vecāku aprūpē esošu bērnu var nodot citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstīs, un kā ir jāveic bērna aprūpes uzraudzība. Minētā likuma 45.¹ un 45.⁴ panta pirmā daļa nosaka, ka vecāki var nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā vai ārvalstīs uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, ja pirms nodošanas vecāku dzīvesvietas bāriņtiesas atzinusi, ka šāda nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Minētais tiesiskais regulējums ir piemērojams tikai tajos gadījumos, kad izvērtējot visus apstākļus, bāriņtiesa konstatē, ka vecāku vēlme nodot bērnu citas personas aprūpē ir pamatota. Savukārt gadījumos, kad bāriņtiesa konstatē kādu no Civillikuma 203.pantā minētajiem apstākļiem, bāriņtiesa lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Vienlaikus minētā likuma normas paredz, ka personas dzīvesvietas bāriņtiesa nodrošina regulāru bērna dzīves apstākļu pārbaudi. Ja pēc bērna nodošanas citas personas aprūpē tiek konstatēts, ka šī persona bērnu pienācīgi neaprūpē, bāriņtiesa nodrošina bērna atgriešanos vecāku aprūpē. Ja šāda atgriešanās nav iespējama, bāriņtiesa savas kompetences ietvaros lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

24.diagramma

Aplūkojot minēto kategoriju lietās bērnu skaita izmaiņas pēdējo trīs gadu laikā, secināms, ka bērnu skaitam, kurus vecāki nodevuši citas personas aprūpē, gada ietvaros ir tendence samazināties. 2013.gadā 426 bērni nodoti citas personas aprūpē uz laiku, kas ilgāks par 3 mēnešiem, t.i. par 50 bērniem mazāk nekā 2012.gadā un par 156 bērniem mazāk nekā 2011.gadā. Izvērtējot pārskatu veidlapās esošos datus, noskaidrots, ka 2013.gadā 411 bērns nodots citas personas aprūpē Latvijā, un 15 bērni nodoti citas personas aprūpē ārvalstīs.

6.2. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā pārskata gadā

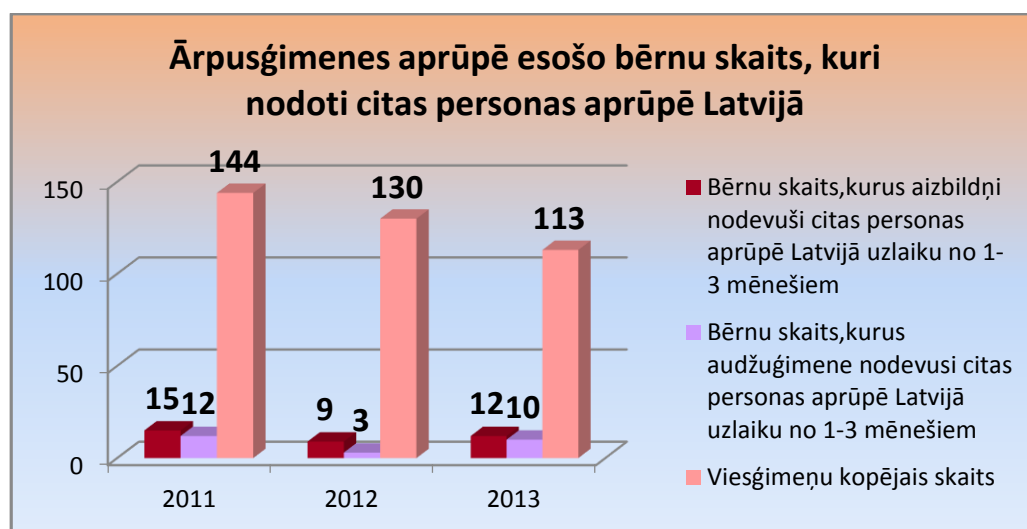
Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta pirmajā daļā paredzēto aizbildnis un audžuģimene var nodot bērnu uz laiku no viena mēneša līdz trim mēnešiem citas personas aprūpē Latvijā, ja pirms nodošanas bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, atzinusi, ka šāda nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt.

Institūcija var atļaut bērnam iestādē tikties ar personu vai nodot bērnu uz laiku šīs personas aprūpē, ja tai atbilstoši minētā likuma 45.³ panta prasībām piešķirts viesģimenes statuss un institūcija ir guvusi pārliecību, ka viesģimenes sniegs šim bērnam nepieciešamo atbalstu un spēs atbilstoši bērna vajadzībām viņu aprūpēt un uzraudzīt.

Ja persona (laulātie) vēlas iegūt viesģimenes statusu, viņiem ir jāvēršas savas dzīvesvietas bāriņtiesā, kas pirms attiecīgā lēmuma pieņemšanas izvērtē iespējamās viesģimenes piemērotību viesģimenes statusa iegūšanai, noskaidrojot lietas būtiskos faktiskos apstākļus.

Bāriņtiesa nodrošina bērna atgriešanos ārpusģimenes aprūpē, ja pēc bērna nodošanas citas personas aprūpē tiek konstatēts, ka šī persona bērnu pienācīgi neaprūpē.

25.diagramma

Apkopojot datus par ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu nodošanu citas personas aprūpē Latvijā, secināms, ka praksē samērā reti bāriņtiesām savas kompetences ietvaros nepieciešams pieņemt atzinumu par to, vai aizbildnībā un audžuģimēnē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē atbilst konkrētā bērna interesēm. Laika posmā no 2011.gada līdz 2013.gadam, ieskaitot, konstatēts neliels bērnu skaits, kurus aizbildņi un audžuģimenes nodevušas citas personas aprūpē Latvijā uz laiku no viena mēneša līdz trim mēnešiem. Proti, 2013.gadā 12 bērnus aizbildņi nodevuši citas personas aprūpē, savukārt 10 bērnus- audžuģimenes.

Vienlaikus apkopjot statistisko informāciju, noskaidrots, ka ik gadu samazinājies viesģimeņu kopējais skaits.

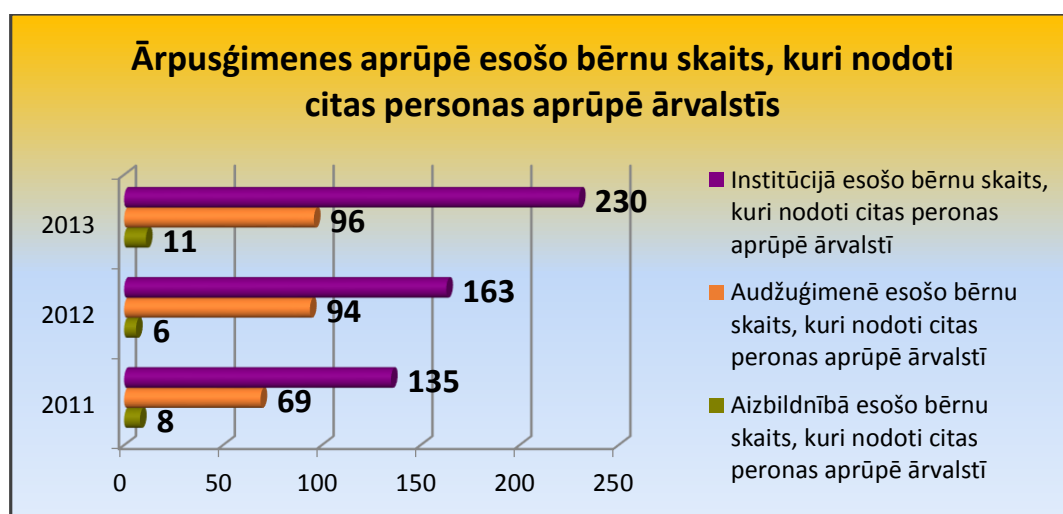
6.3. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī pārskata gadā

Ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu var nodot uz laiku citas personas aprūpē ārvalstī, ja tam piekrīt bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, un ja šī bāriņtiesa atzinusi, ka nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Pirms bāriņtiesa lemj par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, persona, kura vēlas uzņemt bērnu, iesniedz bāriņtiesai attiecīgās valsts kompetentās bērnu tiesību aizsardzības iestādes atzinumu, kurā sniegts personas piemērotības izvērtējums atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta otrās un 2.¹ daļas prasībām viesģimenes statusa piešķiršanai.

Institūcija, rakstveidā vienojoties ar ģimeni, nosaka ārpusģimenes aprūpes iestādē ievietotā bērna uzturēšanās ilgumu citā ģimenē ārvalstī, pušu tiesības un pienākumus.

Ja pēc bērna nodošanas citas personas aprūpē tiek konstatēts, ka šī persona bērnu pienācīgi neaprūpē, bāriņtiesa sadarbībā ar attiecīgās valsts kompetento bērnu tiesību aizsardzības iestādi nodrošina bērna atgriešanos aizbildņa, audžuģimenes vai institūcijas aprūpē.

26.diagramma

Vadoties pēc bāriņtiesu sniegtās informācijas, secināms, ka visvairāk no ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem, citas personas aprūpē ārvalstī tiek nodoti institūcijā ievietotie bērni, turklāt vērojama tendence ik gadu pieaugt institūcijā ievietoto bērnu skaitam, kas tiek nodoti citas personas aprūpē ārvalstī. Proti, 2011.gadā citas personas aprūpē ārvalstī nodoti 135 institūcijā esošie bērni, 2012.gadā- 163, savukārt 2013.gadā jau 230 bērni. Šāda ciemošanās ārvalstu ģimenē sniedz iespēju bērniem iepazīt citu valstu kultūru, apgūt svešvalodu, iepazīties ar ģimenes tradīcijām, kā arī apgūt sociālās prasmes. Noskaidrots, ka kopumā kopš 2011.gada nedaudz pieaudzis arī audžuģimenēs esošo bērnu skaits, kas nodoti citas personas aprūpē ārvalstī, proti, 2011.gadā sniegtas ziņas par 69 bērniem, savukārt 2013.gadā par 96 bērniem. Ja salīdzina ar iepriekšējo gadu, tad 2013.gadā nav vērojamas būtiskas izmaiņas, ņemot vērā to, ka 2012.gadā līdzīgs skaits bērnu, proti, 94 audžuģimenēs esošie bērni nodoti citas personas aprūpē ārvalstī. Neliels skaits aizbildnībā esošo bērnu ik gadu tiek nodoti citas personas aprūpē. 2011.gadā sniegtas ziņas par 8 šādiem bērniem, 2012.gadā par 6 bērniem, savukārt 2013.gadā sniegtas ziņas par 11 aizbildnībā esošiem bērniem, kas nodoti citas personas aprūpē ārvalstīs uz laiku.

7.PĀRSKATS PAR AIZGĀDNĪBAS LIETĀM

Pilngadīgai personai rīcībspēja var tikt ierobežota Civillikumā noteiktajos gadījumos (personas veselības traucējumu, izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves, kā arī apreibinošu vielu pārmērīgas lietošanas dēļ). Tāpat, neierobežojot personas rīcībspēju, pār personu noteiktos gadījumos var tikt nodibināta pagaidu aizgādība, ja nepieciešams veikt pasākumus personas interešu aizsardzībai (Civillikuma 355.-369.pants, Civillikuma 264.-277.pants).

2013.gada 1.janvārī stājies spēkā jauns tiesiskais regulējums personas rīcībspējas vērtēšanā, respektīvi, Civillikumā un Civilprocesa likumā pieņemti vairāki grozījumi, kas tajā skaitā nosaka, ka personas rīcībspējas apjoms var būt atkarīgs no personas garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem. Līdz attiecīgo grozījumu pieņemšanas normatīvie akti paredzēja pilnīgu rīcībspējas ierobežošanu vai saglabāšanu, neparedzot iespēju personai rīcībspēju atņemt daļēji. Šis regulējums ar Satversmes tiesas 2010.gada 27.decembra spriedumu "Par Civillikuma 358.panta un 364.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96.pantam" tika atzīts par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96.pantam, jo nesamērīgi ierobežoja personas tiesības uz privāto dzīvi. Saskaņā ar minēto spriedumu no 2012.gada 1.janvāra Civillikuma noteiktais rīcībspējas institūta regulējums zaudējis spēku. Līdz ar to 2011.gads ir pēdējais gads, kad inspekcija, apkopojot statistisko informāciju, analizējusi datus par personām, kurām ir pilnībā atņemta rīcībspēja. Ievērojot minēto, inspekcija datus par aizgādībā esošo personu skaitu un iecelto aizgādņu skaitu, apkopojusi un analizējusi divu gadu griezumā,

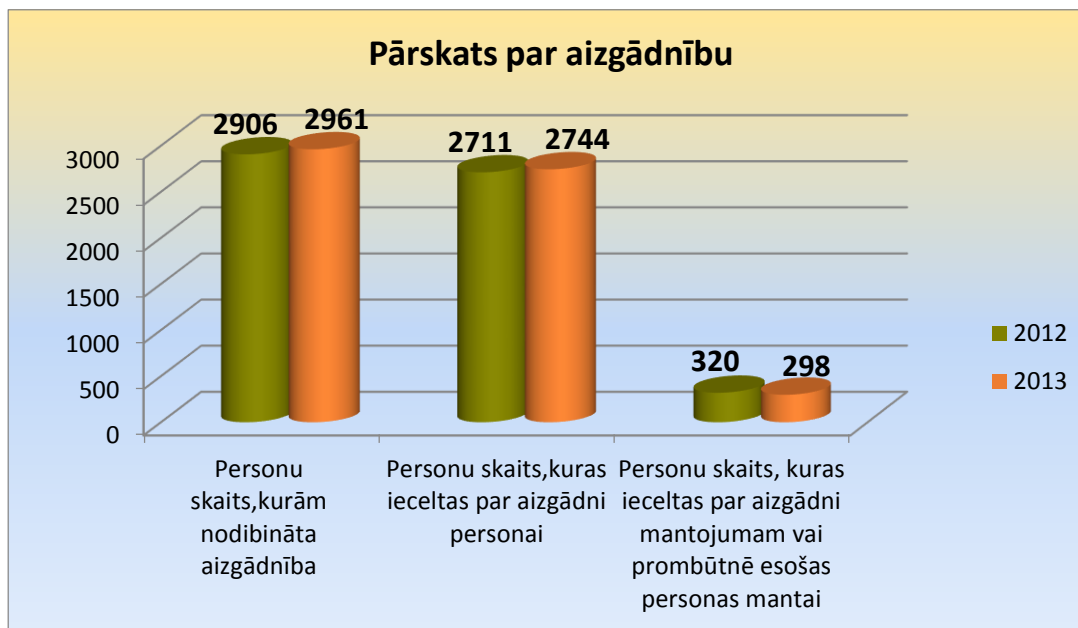
proti, salīdzinot 2012.gada un 2013.gada tendences minētajā jomā. Turklāt, kā jau minēts inspekcijas apkopojumā par bāriņtiesu darbu 2012.gadā, minētā gada ietvaros dati par aizbildnības lietām aptver informāciju arī par personām, kurām nodibināta pagaidu aizgādība un aizgādņiem, kuri iecelti, ņemot vērā 2012.gada 2.februāra likumā “Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” iekļauto tiesisko regulējumu, kurš tika piemērots līdz spēkā stājās 2013.gada 1.janvāra grozījumi Civillikumā.

Civillikumā noteikts, ka personas, kurai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi rīcībspēju var ierobežot, ja tas nepieciešams šīs personas interesēs un ir vienīgais veids, kā tās aizsargāt. Šādā gadījumā personai nodibināma aizgādība. Savukārt minētā likuma 355.pantā noteikts, ka aizgādņus pār pilngadīgajiem pēc tiesas sprieduma ieceļ attiecīgā bāriņtiesa [..]. Atbilstoši Civilprocesa 268.panta regulējumam, ja tiesa uz pierādījumu pamata konstatē, ka personas rīcībspēja ir ierobežojama, tā taisa spriedumu, kurā norāda rīcībspējas ierobežojuma apjomu un ar kuru nodibina personai aizgādību. Tiesa, izvērtējot personas spējas, nosaka, vai un kādā apjomā aizgādnis ar aizgādībā esošo rīkojas kopā, un tikai pēc tam apjomu, kādā aizgādnis rīkosies patstāvīgi.

No minētajām tiesību normām izriet, ka gadījumos, kad tiesa atzīst, ka personas rīcībspēja ir ierobežojama un personai nodibināma aizgādība, tā vienlaikus uzliek par pienākumu attiecīgajai bāriņtiesai iecelt šai personai aizgādni (vai vairākus aizgādņus), kam uzdod rīkoties tiesas noteiktajā apjomā.

7.1.Aizgādībā esošo personu un aizgādņu kopējais skaits

Attiecībā uz aizgādņa iecelšanu Civillikuma 355.pantā noteikts, ka bāriņtiesa par aizgādni var iecelt personas izraudzīto aizgādni, aizgādībā nododamā laulāto vai kādu no tuvākajiem radniekiem [..]. Turklāt minētā likuma pantā paredzēts arī bāriņtiesas pienākums noskaidrot personas viedokli par ieceļamo aizgādni, ja vien šī persona spēj to formulēt. Ievērojot minēto, visupirms attiecīgajai bāriņtiesai analogi rīcībai lietās par aizbildnības nodibināšanu, jāuzklausā personas viedoklis, kā arī jāapzina personas tuvi un tālāki radnieki, lai noskaidrotu viņu viedokli par iespēju uzņemt aizgādņa pienākumus. Ja personai nav iespējams iecelt aizgādni no minētā likuma pantā noteiktā personu loka, bāriņtiesa vadās no Civillikuma 236.pantā noteiktā tiesiskā regulējuma aizbildnības gadījumos, kas vienlīdz piemērojams arī aizgādības nodibināšanas gadījumos, respektīvi, ieceļ aizgādņus no citu personu vidus.

Apkopojot statistisko informāciju, noskaidrots, ka 2013.gadā nedaudz pieaudzis kopējais aizgādībā esošo personu skaits valstī, proti, informācija sniegta par 55 personām vairāk nekā 2012.gadā. Līdzīgi rādītāji konstatēti attiecībā uz personu skaitu, kuras ieceltas par aizgādni personai ar ierobežotu rīcībspēju. Proti, 2012.gadā 2711 persona pildīja aizgādņa pienākumus, nodrošinot personas intereses, savukārt 2013.gadā sniegta informācija par 2744 personām, kuras īstenoja aizgādņa pienākumus tiesas noteiktajā apjomā.

Aizgādnis ieceļams ir ne tikai personai, bet arī promesošās vai pazudušās personas mantai un mantojumam, ja tiesa atzinusi, ka pieteikums nodibināt aizgādību ir pamatots un tā atzīst nepieciešamību to nodibināt. Kā redzams 27.diagrammā, 2013.gadā, salīdzinot ar 2012.gadu, ir nedaudz samazinājies to gadījumu skaits, kad bāriņtiesas iecēlušas aizgādni mantojumam vai prombūtnē esošas personas mantai, proti, 2012.gadā ieceltas 320 šādas personas, savukārt 2013.gadā- 298 personas, kas ir par 22 personām mazāk kā iepriekšējā gadā.

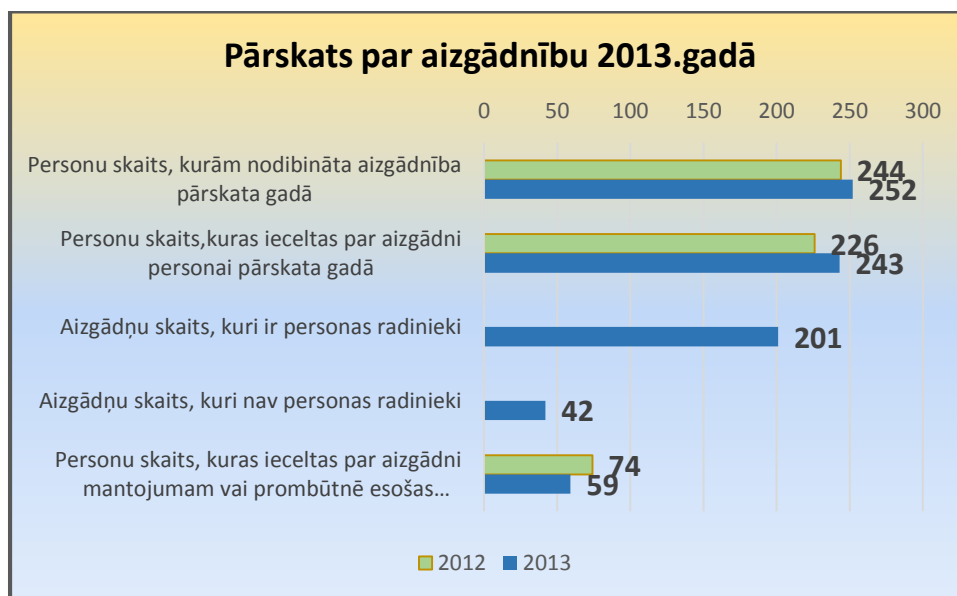
7.2. Aizgādībā esošo personu un aizgādņu skaits pārskata gadā

Apkopojot statistisko informāciju par personu skaitu, kurām ar tiesas spriedumu ierobežota rīcībspēja un šīs personas interesēs nodibināta aizgādība, noskaidrots, ka 2013.gadā tiesa nodibinājusi aizgādību 252 personām, kas ir tikai par 8 personām vairāk nekā 2012.gadā. Tātad minētajā jomā statistiskajos rādītājos nav konstatētas būtiskas izmaiņas. Vadoties pēc statistiskās informācijas, secināms, ka praktiski nav mainījies arī aizgādņu īpatsvars gada ietvaros, proti, konstatēts nebūtisks aizgādņu skaita palielinājums 2013.gadā, respektīvi, 243 personas ar bāriņtiesas lēmumu ieceltas par aizgādni personas ar ierobežotu rīcībspēju aizsardzībai. Noskaidrots, ka no kopējā aizgādņu skaita 201 aizgādnis ir

personas radnieks, savukārt 42 aizgādņi nav aizgādņībā esošas personas radnieki. Salīdzinoši 2012.gadā par aizgādņiem ieceltas tika 226 personas.

Vienlaikus noskaidrots, ka 2013.gadā par aizgādņi mantojumam vai prombūtnē esošas personas mantai ieceltas 59 personas, t.i. par 15 personām mazāk nekā 2012.gadā.

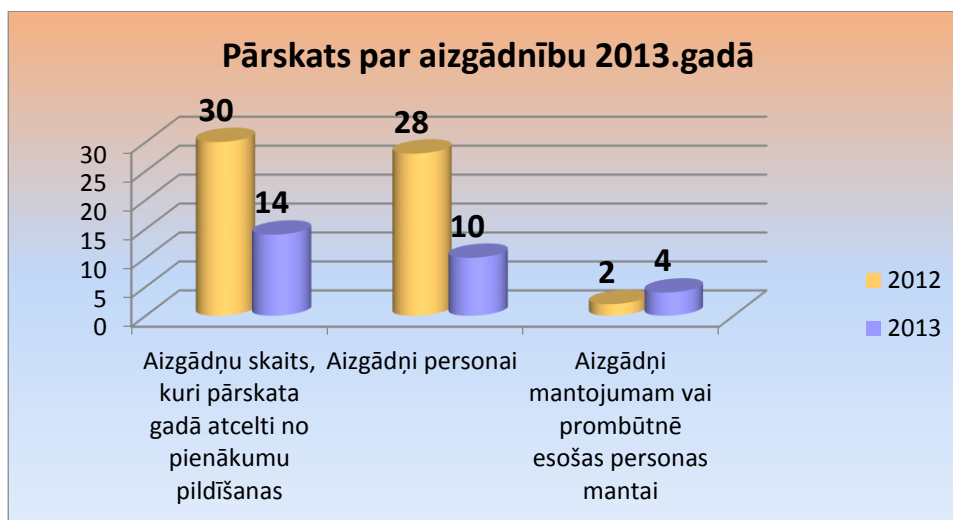
28.diagramma

Kā redzams 29.diagrammā, 2013.gadā samazinājies to gadījumu skaits, kad bāriņtiesa konstatējusi aizgādņības pārvaldības interesēm neizdevīgu aizgādņa darbību, proti, ja 2012.gadā bāriņtiesas pieņemušas lēmumu atcelt no aizgādņa pienākumu pildīšanas 30 personas, tad 2013.gadā uz pusi mazāk, proti, pārskata gadā attiecīgs lēmums pieņemts par 14 personām, no kurām 10 personas ir aizgādņi personai ar ierobežotu rīcībspēju, savukārt 4 aizgādņi mantojumam vai prombūtnē esošas personas mantai.

Vienlaikus inspekcijai sniegtas ziņas par 2 personām, par kuru pārkāpumiem bāriņtiesa 2013.gadā informējusi tiesībsargājošās iestādes.

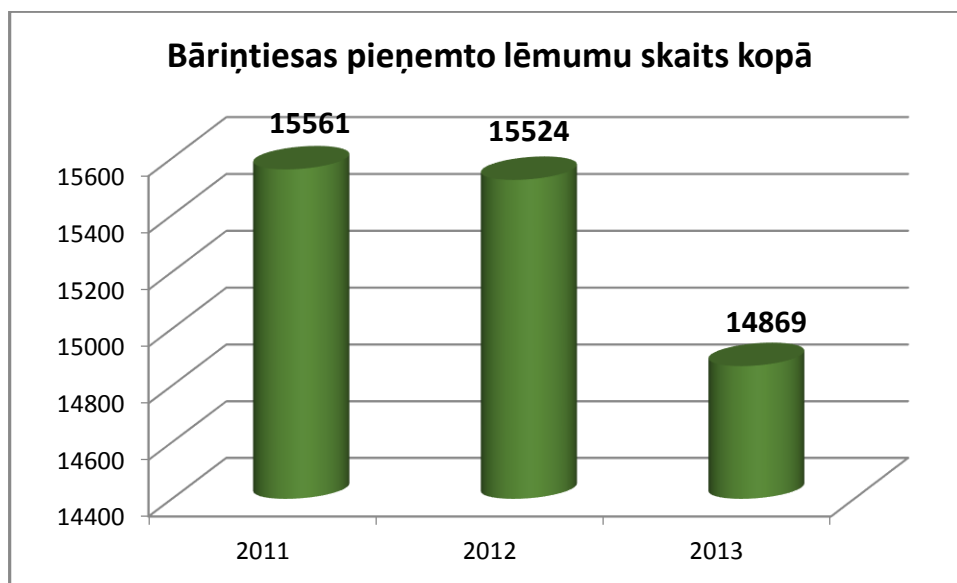
29.diagramma

8.PĀRSKATS PAR BĀRIŅTIESAS LĒMUMIEM CITOS JAUTĀJUMOS

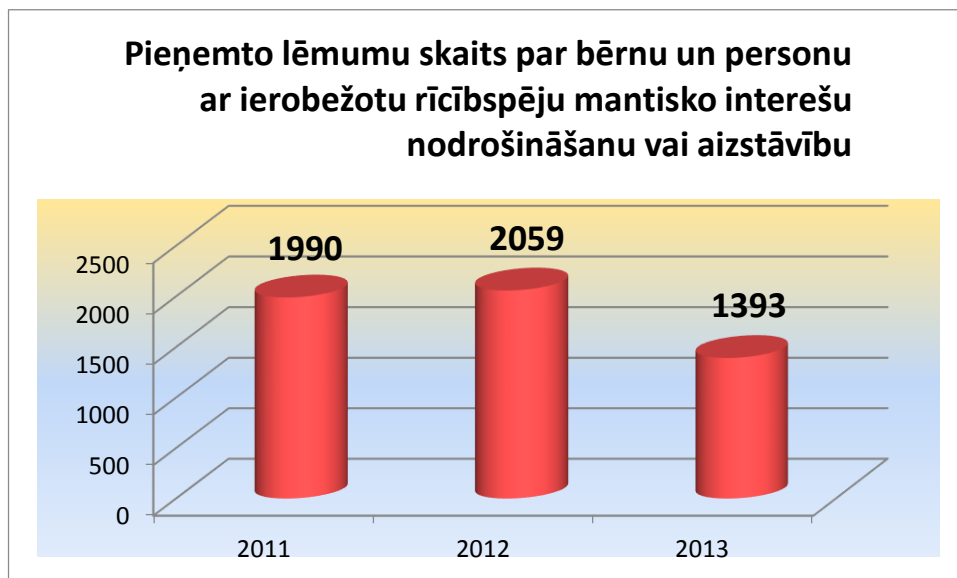
Apkopojot bāriņtiesu sniegto informāciju, konstatēts, ka 2013.gadā, salīdzinot ar 2011.un 2012.gadu, ir samazinājies kopējais bāriņtiesu pieņemto lēmumu skaits, proti, 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas 14869 lēmumus, t.i. par 655 lēmumiem mazāk nekā iepriekšējā gadā.

30.diagramma

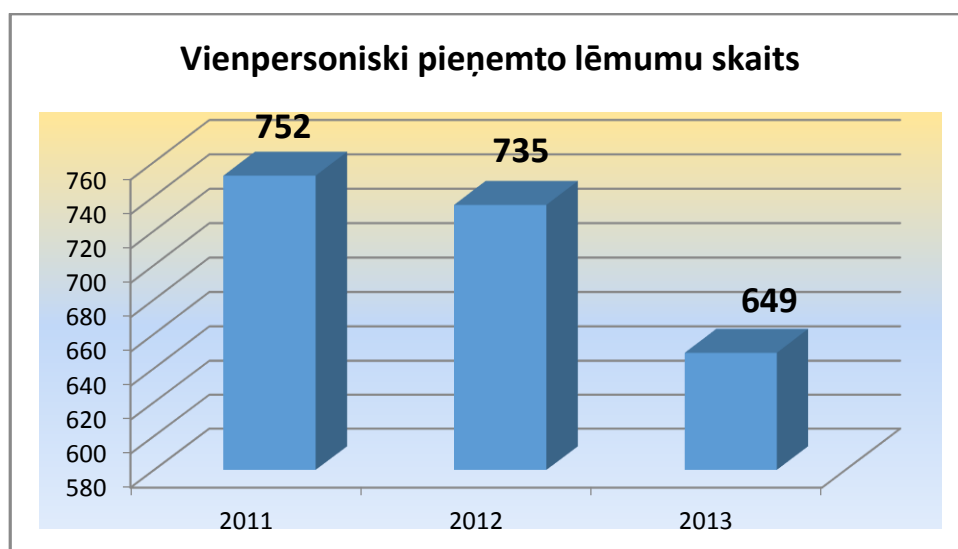
Kā jau minēts inspekcijas 2012.gada statistikas datu apkopojuma analīzē, iepriekšējo gadu lēmumu skaita pieaugumu būtiski ietekmēja atsevišķu banku darbības izbeigšana, kad ievērojami pieauga nepieciešamība lemt par atļauju rīkoties ar bērnam piederošiem naudas līdzekļiem, lai tos no vienas bankas noguldījuma kontiem pārliktu uz citas bankas kontiem. Iepriekš minēto apliecina arī 2013.gada apkopotie statistikas dati par lēmumu pieņemšanu mantisko interešu nodrošināšanai, respektīvi, kā redzams 31.diagrammā, salīdzinoši ar 2012.gadu samazinājies to gadījumu skaits, kad bāriņtiesai, īstenojot Bāriņtiesu likuma 17.panta pirmajā punktā noteikto pienākumu aizstāvēt bērna vai aizgādņībā esošās personas personiskās un mantiskās intereses un tiesības, bija nepieciešams pieņemt lēmumus par bērnu vai personu ar ierobežotu rīcībspēju mantisko interešu nodrošināšanu vai aizstāvību (piemēram, lēmumu par atļauju pieņemt vai atraidīt bērna vai aizgādņībā esošās personas vārdā viņam piekritušo mantojumu, lēmumu par bērna vai aizgādņībā esošai personai piederošās mantas atsavināšanu). Proti, 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas attiecīgi 1393 lēmumus mantisko interešu nodrošināšanai, t.i. par 666 lēmumiem mazāk nekā 2012.gadā.

31.diagramma

Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23.panta pirmajā daļā paredzēto: ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par 1) bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem; 2) bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas; 3) bērna izņemšanu no audžuģimenes. No minētās tiesību normas izriet, ka vienpersoniski lēmumi tiek pieņemti ar mērķi nekavējoties novērst bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai apdraudējumu bērna pilnvērtīgai attīstībai, nodrošinot bērna atrašanos drošos apstākļos.

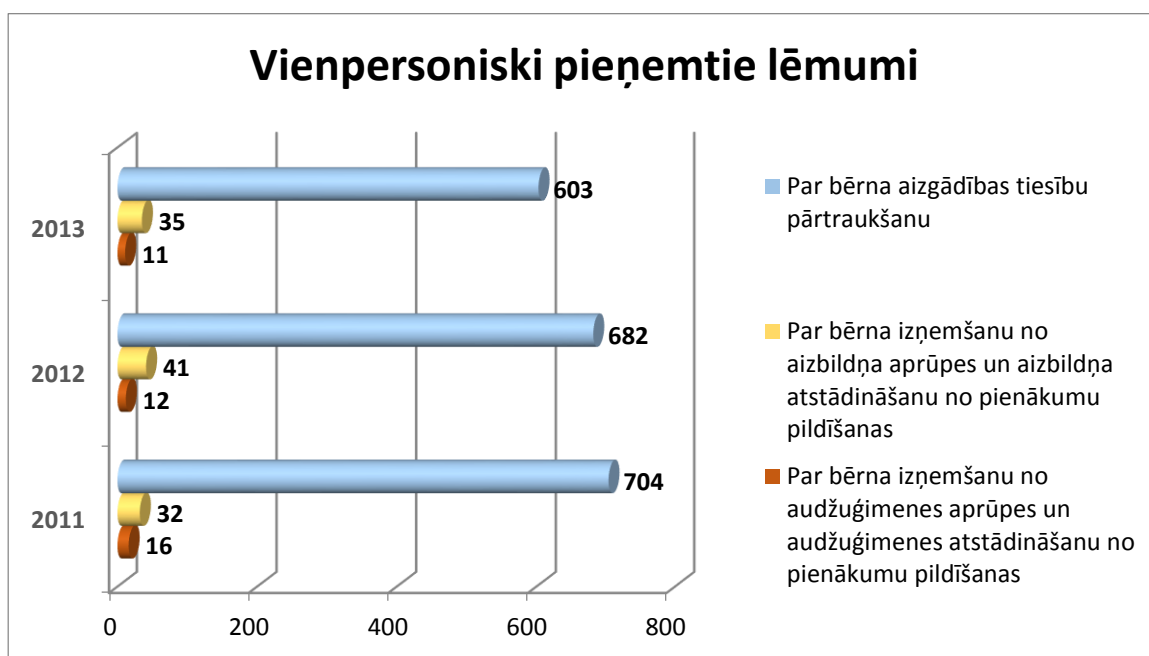
32.diagramma

Apkopojot statistisko informāciju, salīdzinājumā ar iepriekšējiem diviem gadiem, konstatēts vienpersonisko lēmumu skaita samazinājums 2013.gadā, proti, pieņemti 649 lēmumi, t.i. 4.36 % no kopējā pieņemto lēmumu skaita minētā gada ietvaros. Attiecīgi 2011.gadā pieņemti 752 lēmumi, savukārt 2012. gadā- 735 lēmumi.

33.diagramma

Aplūkojot datu apkopojumu 33.diagrammā, redzams, ka 603 lēmumi, t.i. 92,9% no kopējā vienpersonisko lēmumu skaita 2013.gadā, pieņemti par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Salīdzinot ar 2011. un 2012.gadu, kad pieņemti attiecīgi 682 un 704 lēmumi, 2013.gadā vērojams neliels to gadījumu skaita samazinājums, kad nepieciešams šķirt bērnus no ģimenes un nekavējoties nodrošināt tiem drošu vidi. Vienlaikus noskaidrots, ka 2013.gadā 5,41% jeb 35 lēmumi pieņemti par bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas, t.i. tikai par 6 lēmumiem mazāk nekā 2012.gadā, un ir ievērojams rādītājs, kas norāda uz to, ka aizbildņa ģimenē konstatēti būtiski bērnu tiesību pārkāpumi, kā rezultātā bija nepieciešama tūlītēja bērna šķiršana no aizbildņa ģimenes. Savukārt 1,69% jeb 11 lēmumi 2013.gadā pieņemti par bērna izņemšanu no audžuģimenes aprūpes un audžuģimenes atstādināšanu no pienākumu pildīšanas.

Civilprocesa likuma 244.⁵ panta otrajā daļā noteikts, ka lietās, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, tiesa pēc savas iniciatīvas vai ieinteresēto personu lūguma pieprasa attiecīgās bāriņtiesas atzinumu. Vienlaikus Bāriņtiesu likuma 50.panta 1., 2, un 5.punkts paredz bāriņtiesai pēc tiesas pieprasījuma sniegt atzinumus, kas nepieciešami saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības

noteikšanai, viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanai, kā arī citos Civilprocesa likumā paredzētajos gadījumos.

Apkopojot datus, konstatēts, ka, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2013.gadā nav būtiski pieaudzis bērnu skaits, attiecībā uz kuriem bāriņtiesas pieņēmušas Bāriņtiesu likumā noteiktajos gadījumos atzinumu par bērna aizgādības īstenošanu vai saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu. 2012.gadā bērnu interesēs atzinums pieņemts par 826 bērniem, savukārt 2013.gadā par 831 bērnu. Tomēr, analizējot situāciju kopumā, tie ir visai augsti rādītāji viena gada ietvaros.

2.attēls

Citi bāriņtiesās pieņemtie lēmumi 2013.gadā

Bērnu skaits, par kuriem pēc tiesas pieprasījuma bāriņtiesa devusi atzinumu Bāriņtiesu likuma noteiktajos gadījumos	2013- 831 2012- 826
Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par valsts sociālo pabalstu un apgādnieka zaudējuma pensijas izmaksu atbilstoši Bāriņtiesu likuma 18.panta 4.un 5.punktā paredzētajam	2013- 516 2012- 523
Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna vārda, uzvārda vai tautības ierakstu	2013-67 2012-74
Bērnu skaits, kuri nosūtīti konsultācijas saņemšanai pie speciālista	2013-181 2012-193
Nepilngadīgo personu skaits, par kurām bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par atļaujas došanu stāties laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas	2013-2 2012-1
Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par pilngadības piešķiršanu pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas	2013-4 2012-0

Konstatēts, ka joprojām vērojama tendence pakāpeniski samazināties to gadījumu skaitam, kad bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses, lemj par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, kuriem nav noteikta invaliditāte, izmaksu pārtraukšanu personai, kura bērnu neaudzina, un izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu, vai izmaksāšanu pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu. (atbilstoši Bāriņtiesu likuma 18.panta 4.un 5.punktā, Valsts sociālo pabalstu likuma 16.panta trešajā daļā paredzētajam.) 2012.gadā bāriņtiesas pieņēmušas šādus lēmumus attiecībā uz 523 personām, savukārt 2013.gadā pieņēmušas attiecīgu lēmumu, aizstāvot 516 bērnu intereses.

Bāriņtiesu likuma 18.panta 1.punktā noteikts, ka bāriņtiesa nosūta bērnu konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista, ja tas nepieciešams bērna interešu aizstāvībai un bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai. Bāriņtiesas sniegušas datus par 181 bērnu, attiecībā, uz

kuru 2013.gadā pieņemts minētais lēmums bērna interešu aizsardzībai. Līdzīgi dati fiksēti arī iepriekšējos gados (2011-192 bērni, 2012- 193 bērni).

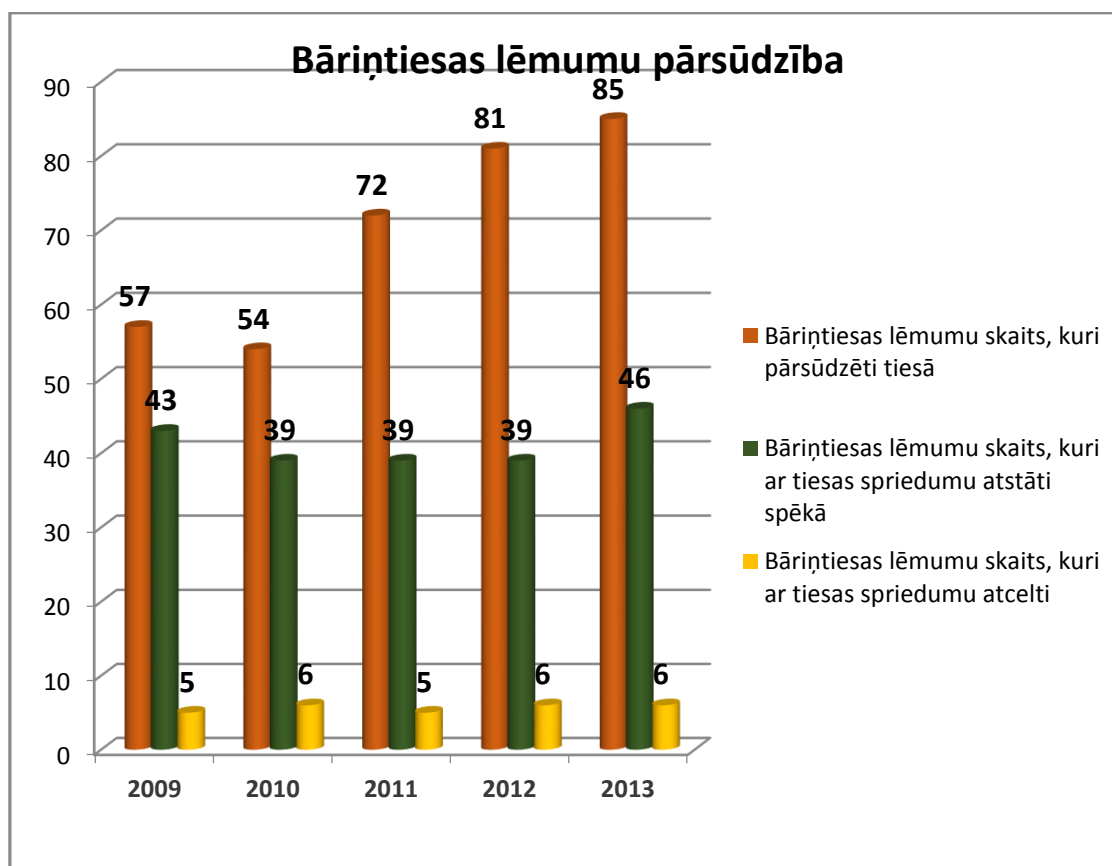
Vienlaikus bāriņtiesas inspekcijai sniegušas datus par 67 bērniem, par kuriem bāriņtiesa 2013.gadā atbilstoši Bāriņtiesu likuma 19.panta pirmajā daļā noteiktajam lēmusi par bērna uzvārda, vārda vai tautības ierakstu, ja vecāki par to nevar vienoties. Minētajā skaitā ietilpst arī to nepilngadīgo personu no 15 līdz 18 gadiem skaits, attiecībā uz kurām bāriņtiesa 2013.gadā pieņēmusi lēmumu Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likumā noteiktajos gadījumos.

Salīdzinoši ar citām bāriņtiesā izskatītajām lietām, samērā reti ikdienas praksē bāriņtiesas pieņem lēmumus, kurus atbilstoši Bāriņtiesu likuma 51.panta prasībām nepieciešams iesniegt apstiprināšanai tiesā. Piemēram, 2013.gadā bāriņtiesas pieņēmušas attiecībā uz 4 bērniem lēmumu par pilngadības piešķiršanu pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, kā tas paredzēts Bāriņtiesu likuma 18.panta 2.punktā. 2011.gadā sniegti dati par 3 bērniem, savukārt 2012.gadā nav pieņemts neviens šāda satura lēmums.

Apkopojot datus par nepilngadīgajām personām, par kurām bāriņtiesa 2013.gadā atbilstoši Bāriņtiesu likuma 18.panta 1.punktā noteiktajam pieņēmusi lēmumu par atļaujas došanu stāties laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, ja šādu atļauju nav devis neviens no vecākiem vai aizbildnis, konstatēts, ka minētā satura lēmums pieņemts attiecībā uz 2 personām, 2011.gadā par 3 personām, savukārt 2012.gadā par 1 personu.

9.PĀRSKATS PAR BĀRIŅTIESAS LĒMUMU PĀRSŪDZĪBU ADMINISTRATĪVAJĀ RAJONA TIESĀ

Bāriņtiesas pieņemtā lēmuma un faktiskās rīcības tiesiskumu un pamatotību izvērtē Administratīvā rajona tiesa. Bāriņtiesu likuma 49.panta otrā daļa paredz, ka bāriņtiesas lēmumu ieinteresētā persona var pārsūdzēt tiesā Administratīvā procesa likuma noteiktajā kārtībā. Savukārt minētā likuma 103.panta pirmajā daļā noteikts, ka administratīvā procesa tiesā būtība ir tiesas kontrole pār iestādes izdota administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības tiesiskumu vai lietderības apsvērumiem rīcības brīvības ietvaros. Tiesiskums tiek vērtēts, pārbaudot, vai iestāde ir rīkojusies saskaņā ar procesuālajām un materiālajām tiesību normām. Lietderības apsvērumi tiek vērtēti, pārbaudot, vai administratīvais akts izdots pamatoti un vai tas pārlieku neierobežo personas intereses, samērojot tās ar sabiedrības interešu aizsardzību.

Bāriņtiesu pārskatos apkopotā informācija par bāriņtiesas lēmumu pārsūdzību norāda uz pārsūdzēto lēmumu skaita pieaugumu, sākot ar 2011.gadu. Konstatēts, ka personas, uzskatot, ka bāriņtiesas lēmums radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu, 2013.gada ietvaros 85 gadījumos izmantojušas tiesības vērsties Administratīvajā rajona tiesā, kas izvērtējusi bāriņtiesas pieņemtā lēmuma tiesiskumu un pamatotību. 2013.gadā personas pārsūdzējušas par 4 lēmumiem vairāk nekā 2012.gadā un par 13 lēmumiem vairāk nekā 2011.gadā. 2013.gadā 46 bāriņtiesas lēmumi ar tiesas spriedumu atstāti spēkā, t.i. 54% no kopējā pārsūdzēto lēmumu skaita. Ik gadu no Administratīvajā tiesā izskatītajiem lēmumiem 5-6 lēmumi tiek atcelti.